

2. „Mycosis astacina“ povzročena po plesnobi podobnih organizmih z vrste Saprolegniacej. Ta bolezen nahaja se pri posameznih rakih navadno v zabojih, v katerih se raki spravljajo, imenovani profesor pa jo je sam umetno napravil, sicer pa se je opazovala na mnogo krajih ob reki Oder.

3. Zastrupenje vode, to je tretji vzrok kuge med raki, katero povzročijo tovarne barvarske, strojarske, pivarne, pa tudi vsakovrstne druge nesnage iz stranišč, gnojišč in odtokov iz večih mest itd.

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarske izkušnje.

Lišaji pri teletih,

ki se redé, se dostikrat prikažejo in nahajajo se hleva, v katerih one lišaje naleze živina zaporedoma in celó ljudje jih staknejo, izrekoma otroci, ki se radi plazijo krog telet. Sam sem videl vlani otroke ene družine, ki so bili tako lišajasti, da so na glavi zgubili skoraj vse lase.

Ne gledé na to, da taka bolezen zeló kazi unanost živali, jo tudi zamori v rasti in v večem gospodarstvu je vsled tega na vse strani škoda velika.

Zatorej je zeló paziti na to bolezen, in ako bi se prikazala pri eni živali, treba jo je koj privezati posebej in je varovati vsake dotike z drugo živaljo. — V prvi vrsti paziti je na to, da se lišaji ne prenesó na druge živali po krtačah, štrigljih itd., in v ta namen je treba, da se vse one priprave do dobrega osnažijo z vročim lugom, in da se zdrave živali ne snažijo z ono pripravo, s katero so se snažile bolne. Vrh tega pa se morajo osnažiti verige, vrvi, truge in sploh vsa hlevska oprava.

Lišaji sami zmivajo se tudi, pa previdno, z lugom, in ako bi to ne pomagalo, umivanje z zrejeno karbolsko kislino. — Pa treba je strajnosti in potrpežljivosti, ker bolezen je navadno trdovratna.

Pojasnilo

k „posvetovanju književnega in gospodarskega odseka Matice Slovenske

19. dan januarija 1884.“

V 4. listu „Novic“ se 23. t. m. uradno poroča, da je Matičin odbornik gosp. prof. Šuklje predlagal: „naj se izvoli odsek 3 članov ter naj izdelava organično premembo pravil do prihodnje odborove seje ne oziraje se na nasvete gosp. Raića, kateri se mu zdijo v mnogih ozirih prenapeti.“

Da morejo p. n. matiçarji sami o svojih nasvetih soditi, dovoljujem si jim je s tem naznaniti.

Nasveti o premembi, I. pravil:

„§. 12. Občni zbor voli 18 odbornikov, in sicer posebej a) 10 v književni odsek, ki morajo vsi književniki biti; b) 5 v gospodarski odsek, in c) 3 preglednike računov. Vsi odborniki morajo stanovati v Ljubljani.*)

§. 13. Ves odbor (a, b, c) voli prvosednika iz književnega odseka po listkih; blagajnika iz gospodarskega odseka tudi po listkih in tajnika. Tajnik bodi odbornik, če je le mogoče. Dalje še voli

*) Nasvetovalec tudi ne nasprotuje zdanjemu številu 40 odbornikov, pač pa si ne vé od nekaterih odbornikov nasvetovanega števila samo 15 odbornikov tolmačiti.

ves odbor prvosednikova namestnika po listkih, in sicer enega iz književnega, drugega iz gospodarskega odseka; zadnji je ob enem prvosednik gospodarskemu odseku.

§. 18. Od Matičinih dohodkov se vsako leto deseti del prišteje Matičini glavnici.

II. opravnega reda.

§. 15. Književni odsek določuje pisateljem nagrado, in sicer za izvirna dela 25—35 gold., za prestave pa 12—18 goldinarjev za tiskano polo, dokler nima Matica 100.000 gold. premoženja. Pozneje pa se lahko nagrada zviša.

§. 26. c) Pregledniki računov imajo vsaj štirikrat na leto nenadoma blagajnico in račune pregledati, ravno tako računске knjige in denarni dnevnik, ter imajo v denarnem dnevniku navesti, v kakem redu so našli računске knjige, račune in blagajnico.

§. 28. Prvosednik prebira vsa važnejša pisma, ki gredo iz odbora, ter podpisuje vsa društvena pisma in oznanila z enim odbornikom, navadno s tajnikom. Vse pobotnice in račune pa podpisuje prvosednik gospodarskemu odseku. Zapisnike odborovih sej podpisujejo vsi pri seji navzoči odborniki, in sicer zapisnike odborovih sej književnega odseka odborniki tega odseka, zapisnike odborovih sej gospodarskega odseka pa navzoči odborniki gospodarskega odseka. Zapisnike občnega zbora in skupnih (= odborovih) sej pa podpišejo vsi odborniki.

§. 31. Blagajnik Matičin imetek nalaga na obresti in ne sme nad 100 gld. imeti v svoji zasobni blagajnici.

§. — Pregledniki računov zahajajo k sejam gospodarskega odseka, v kojih se razgovarja o njihovem poročilu.

V Ljubljani 15. prosinca 1884.

Ant. Raić.“

Životopisne črtice.

Knez-nadžkof goriški

dr. Andrej Golmajer.

V dolžnost si štejem, bralcem „Novic“ podati obširnejši životopis slavnega našega rojaka, nadškofa goriškega dr. Andreja Golmajerja, akoravno nekoliko zakasnjeno, prepričani smo, da s tem vstrežemo enako svojim slovenskim rojakom, kakor tudi prečastitemu pisatelju životopisa gosp. G. Raicevichu, Dobrovčanu, kapiteljskemu dekanu prvostolne cerkve v Zadru, kateremu je pokojni nadškof, kakor pravi pisatelj, „izkazoval ljubezen in dobrote“.

Gospod pisatelj piše: „Spisal sem te vrste, ker sem hotel ustreči nekaterim vrednim svojim prijateljem in pa da jih lahko porabi kot kroniko, kdor bi hotel pisati goriške cerkve zgodovino, ki bi bila gotovo zanimivša, kakor se navadno misli. Naj bode ta spis poslednji spominek in izkaz hvaležnosti do obžalovanega knezo-nadžkofa goriškega dr. Andreja Golmajerja, ki ga je nedavno smrt ukradla častečemu in odkritosrčno ljubečemu ga ljudstvu, mnogim znancem in prijateljem. Pisal sem, da sem si potolažil dušno bridkost; solze, ki so kapale na papir — ne vem, ali mi jih je izsilila bolest, ali sinovsko-vdana hvaležnost.“

Nadrobno ne bo ta životopis, da mi ne bode treba ponavljati reči in dogodkov, ki so enaki pri vseh, ki so se odmenili za duhovski stan; tudi mi ni treba navajati zgodovinskih epizod, ker ni živel častiti rajniki v izrednih okoliščinah in ni uplival očitno na duhá in gibanje svojega časa.

Rodil se je Golmajer dne 28. novembra 1797. l. v Radoljici na gorenjskem Kranjskem; stariši so mu bili pobožni in pošteni. Končavši niže šole v domačem kraju in v Ljubljani gimnazijske in modroslovske, stopil je v duhovski stan in dognal bogoslovske studije na domačem učilišču v Ljubljani. V mašnika ga je posvetil dne 23. septembra l. 1821. knezoškof ljubljanski, Avguštin Gruber, znan po nevšečnih navskrižnostih z apostolskim Sedežem. Nekaj mesecev je bil kaplan na Brdu; o začetku l. 1825. so ga poslali na Dunaj v višje duhovsko izobraževališče pri sv. Avgustinu, kjer je — dovršivši z odličnim vspehom rigorozne preskušnje — dosegel doktorstvo bogoslovsko, edina sposobnost, katere se je rad in ponosno spominjal.

Med mnogimi gojenci v omenjenem višem zavodu na Dunaji so mu bili skoz več ali manj let tovariši duhovniki Jederlinič in Zubranič s Krka, ki sta pozneje oba škofa postala v Dubrovniku, in g. Alojzij Guglielmi, prej skaderski, in pozneje — po raznih okoliščinah in skušnjah — škof veronski. Golmajer, ki je bil vselej zmeren v svoji sodbi in hvali in sploh zdržen v vsem svojem govorjenju, spominjal se je sosebno Guglielmi-a večkrat in mu je bil prav vdan ter mu tudi veliko pomagal, ko je bil sè svojega prvega sedeža pregnan in je (Golmajer) bil referent pri ministerstvu za nauk in bogočastje na Dunaji.

Kot doktor bogoslovja učil je častno na ljubljanskem bogoslovskem učilišču dogmatiko. Med mnogimi odličnimi duhovniki in cerkvenimi dostojniki bil je njegov učenec umrli knezoškof ljubljanski, dr. J. Pogačar. Golmajer je bil ob enem tudi namestni ravnatelj gimnazijski. To je bila le častna služba v tistih časih.

S cesarskim sklepom od 21. junija 1836. je bil Golmajer imenovan za svetovalca pri primorskem guberniji v Trstu. To mesto je bilo nevarno za duhovnika; od kar je bil sklenjen konkordat z Rimom, niso postavljali več duhovnikov na taka mesta. Cerkevni, duhovni referent pri državni vladi je stal med cerkvenimi postavami, zlasti med določbami tridenškega zbora na eni, in med cesarja Jožefa postavami na drugi strani. Res, da je bil jozefinizem tisti čas uže zmerniši, ker se je bližala doba cerkvene svobode v Avstriji, in ker so bili cesar Franc I. in njegovi nasledniki verno pobožni.

V mnogih krajih sta bila vladni duhovni referent in dotični škofje nekako enaki oblasti. Qui potest capere, capiat! Le toliko naj povem, da je hodil mladi dr. Golmajer, tržaški vladni referent, o večih praznikih k sv. Justu in imel v koru svoje spodobno mesto. — Kot izvedenec in dober svetovalca je primorskim cerkvam veliko pa pošteno pomagal.

Dr. Golmajer ni nikdar pozabil, da je duhovnik in sv. cerkve služabnik. To je kazal v javnem in privatnem življenju: v svojem službovanju, z obleko, s tem, da se je stanovitno ogibal javnih razveseljevanj itd. Zato so ga škofje zmirom radi imeli. — Uradna opravila svojega oddelka je opravljal točno in vestno. Neki svetovalca tržaške vlade, kateremu so uradoma v roke prišli spisi iz Golmajerjeve dobe, rekel je, da bi človek ne verjel, če bi sam ne videl, koliko aktov je referent Golmajer rešil in sam spisal. Koliko je on pisal — je večkrat ponavljal — in kako premišljivo! — V Trstu je služil Golmajer devet let; l. 1845. bil je poklican na Dunaj za dvornega svetovalca in gimnazijskega referenta pri dvorni studijski komisiji, kjer so mu bili kolegi častitljiva gg. Mešutar in odlični astronom Koller. To mesto na Dunaji je dosegel Golmajer kot tekmeč družega kandidata, Jožefa Otmarja viteza Rauscherja, ki je bil takrat občudovan bogoslovski profesor v Salzburgu in je prišel potem za ravnatelja v orientarno akademijo,

postal slednjič nadškof dunajski, in, kakor je znano, sv. Cerkve kardinal.

Kako zmožen in delaven je bil vrli dr. Golmajer v Trstu v svojem oddelku za bogočastje in nauk, kaže se iz pohvalnega pisma, katero mu je pisal guverner grof Stadion, v katerem pismu se bere, da se sme primorska vlada ponášati, da šteje tacega moža med svoje. Naj le ima, kdor hoče, to pismo za prenapeto, posname se vendar le iz njega prava zasluga Golmajerjeva. Pismo se glasi tako-le:

Naznanivši povišancu imenovanje za novo službo v Beču nadaljuje grof Stadion . . . : „Izpolnivši s tem višje naročilo prosim Vas, preč. gospod, sprejmite moje in vsega vladnega gremija prav odkritosrčno čestitanje k taki resnično zasluženim povišbi; ob enem pa tudi najgorkejo mojo zahvalo za Vaše v vsakem oziru odlično in za to deželo dobrotno službovanje.“

„Žal mi je, da zapustite gremij, kateremu ste bili v vseh njegovih obravnavah sè svetom in dejanjem tako izvrstna podpora. Devet let Vas je naš gremij ponosno štel med svoje: v tem, ko Vas vidimo odhajati od tod, izrazujem občutke njegove.“

„Dežela ima najbolj zahvaliti se Vašemu bistrounemu in stanovitnemu prizadevanju, da se je napravila podlaga bistvenim zboljškom v dušnem oskrbništvu.“

„Bodite zagotovljeni, da se bode dežela vsikdar hvaležno spominjala vsega dobrega, kar ste ga ji Vi storili, in da mi bode Vaš spomin vselej drag in ljub.“

„Z najodličnišim spoštovanjem ostanem, prečastiti Gospod

Vaš polnovdani sluga
Stadion l. r.“

„V Trstu, 24. aprila 1845.“

(Dalje prihodnjič.)

Spomini

na veliko slavjansko romanje v Rim leta 1881.

Spisuje Jos. Levičnik.

(Dalje.)

O Trstu in njegovih posebnostih dalo bi se mnogo pisati, ker se on — da tako rečemo — razširja in obnavlja z vsakim dnevom. Nam za ogledovanje vendar tabart ni ostajalo mnogo časa. Izmed cerkva obiskali smo še ono novega sv. Antona, o kateri gredó razsodbe obiskovalcev zeló navskriž. Enim je preveč masivna; drugi najdejo premalo cerkvenega v njenih zidinah; vendar pa naredi ona na čutja obiskovalca nekako nadnatorni vtis, in občudovanja ji menda ne odreče lahko kdo. Pozidana je v romanskem zlogu; kronate jo dve kuplji; slike nekaterih altarjev so nenavadne lepote.

Ogledali smo si dalje glavni mestni trg s prekrasno mestno hišo (magistrat); „Borso“ (tržaško-trgovsko središče), gimnazijo in še nekaj novejših palač. Zadnja leta zasuli so prav veliko morja, da so pridobili prostor za nove stavbe. Novi kolodvor in vse njegove obširne zgradbe stojé menda vse na takem nasipu. Se vé, da pri toliki obširnosti mesta imeli bi bili še marsikaj za ogledati, toda čas je prehitro potekal, jaz pa sem imel iti še v Rojano po svojo prtljago. Spremila sta me tje gosp. župnik Peterlin in posestnik Šmid.

Po kratki ondotni pomudbi podali smo se proti kolodvoru. Tam smo izvedeli, da od Trsta naprej romarji ne bomo imeli več svojega lastnega (separatnega) vlaka, ampak da se bomo vozili s poštnim in z zloženim (to je, mešancem, kateremu poslednjemu nekateri pravijo v šali „krompirjevec“). Za prvi (poštni) vlak oglasilo se

mora pa na njej drugič tudi uže z vsakoletno režnjo ali z režnjo za stalno rodovitost špalirja.

(Dalje prihodnjič.)

Životopisne črtice.

Knez-nadžkof goriški dr. Andrej Golmajer.

(Dalje.)

S tem, da je bil povišan, spremenil je dr. Golmajer samo bivališče; v drugih ozirih je ostal, kar je bil: delaven, za službo goreč, samotarec. Vstajal je zgodaj, posvetil vsak dan prve ure molitvi in sveti maši; potem hodil redno dan za dnevom v ministerstvo za bogočastje in nauk, kjer je ostal od 9. do 3. ure popoldne. Občeval je malo in opravljal malo vizit, če izvzamemo kardinala kneza Altieri-a, nuncija pri cesarskem dvoru, in knezonadžkova dunajskega Vinc. Milde-a. K Milde-u je zahajal zlasti o dolgih zimskih večerih. Nuncij in nadškof sta ga imela prav rada. — Dunajski prevrat 1848. leta je našel Golmajerja na njegovem mestu; bil je eden tistih — in ni jih bilo veliko — ki so ostali trdni v svojih službah izpolnovaje svoje dolžnosti; mladi obrazi vseučiliščnih študentov, ki so bili nekaj časa dunajski vladavci, niso ga strašili. Ko so se bile homatije vogle in poravnale in se je bila vpeljala v Avstriji ustava, ostal je dr. Golmajer na svojem mestu v prejšnjem oddelku z naslovom „ministerskega svetovalca“; minister pa je bil grof Thun.

V priznanje umnega in trdnega njegovega obnašanja podelilo mu je Nj. veličanstvo čast infuliranega opata sv. Petra Peturskega na Ogerskem.

Ko je bil dr. Zenner, kanonik prvostolne cerkve sv. Štefana in referent za bogoslovske reči, postal pomočni škof nadškofa dunajskega, pomnožila so se Golmajerju opravila, ker je moral prevzeti tudi Zennerjev referat, katerega je obdržal do imenovanja za knezonadžkova goriškega dne 18. novembra 1854. Potrjen v Rimu 23. marcija 1855. l., zapustil je Dunaj konec maja in šel najprej v domače mesto Ljubljano. V stolni cerkvi v Ljubljani ga je knezoškof Anton Alojzij Wolf posvetil za škofa (3. junija 1855). Asistovala sta škof poreško-puljski, mons. Anton Peteani, in tržaški, mons. Jernej Legat, vsi trije dražega in blazega spomina. Drugi dan mu je knezoškof Wolf podal nadškofovski „pallium“ v cerkvi čč. mm. Uršularic, v kateri je novi nadškof 33 let prej novo mašo pel, česar so se pobožne nune večkrat spominjale. — Radodarni knezoškof ljubljanski je na tisoč načinov sijajno obhajal tiste slavne dni. Častil je odlično svojega rojaka; skoz več dni je njemu na čast vabil k obedu mnogo mestnih in zunajmestnih duhovnikov in drugih gospodov, seosebno pa prijatelje, vrstnike, sošolce in nekdanje učence novega prelata. To, da je bil nadškof Golmajer čez toliko let spet enkrat prišel v Ljubljano, vzbudilo je med pobožnimi ondašnjimi prebivalci in med duhovščino občno navdušenost.

Tisti čas se je pričelo za cerkev v Avstriji novo življenje, ker je bil sklenjen konkordat z apostoljskim Sedežem. Konkordat je po eni strani pomnožil škofom opravila, po drugi pa zljajšal jim težavne dolžnosti njihove apostoljske službe. Ta okolnost je močno vplivala na pastirsko delovanje novega nadškofa-metropolita in ponudila mu priložnost, marsikaj bolje narediti, ko kdo drugi, ker je bil veččak v cerkveno-pravnih in civilnih

zadevah — in rebus mixtis. To sem omenil, ker nočem pretirati Golmajerjevih zaslug, ki so pa vendar velike gledé na to, da je poznal duhá časa in znal izkoristiti ugodne okoliščine in razmere. In to je, kar znači moža.

Prišedši v škofijo, ki se je po smrti pobožnega nadškofa grofa Edlinga *) vladala po jozefinsko — v strogem zmislu te besede — (in to je bil sad tistih časov) znal je delati tako, da se je duhovništvo oddahnilo in da so se ljudstvu verske razmere zboljšale. In to je bil tudi sad nove dobe — dobe blagoslova in slave za Cerkev in cesarski prestol.

Iz Ljubljane in Trsta se je pripeljal novi nadškof v Gorico 18. junija 1855. l., in naslednjo nedeljo, 24. junija obhajal slovesni vhod v svojo prvostolnico. Prvi njegov pastirski list, v slovenskem in italijanskem jeziku, je izgledno priprost, kaže pa vendar v marsičem, kako dobro je novi pastir poznal reči in ljudi. „Ne pričakujmo — piše viši pastir — kaj posebnega ne; česar želim, je, da bi se srečali v vzajemnem zaupanju, tudi če jaz ne bom tako srečen, da bi zaslužil vašo ljubezen.“ To lepo misel, v kateri se izrazuje nadškofova ponižnost, razumeli so dobro nekateri, ki so bili znabiti vzrok, da je našla svoje mesto v pastirskem listu. Njim nasproti je bil pohlevni knezo-nadžkof vselej dostojno prizanesljiv, kakor se spodobi tistim, na katerih strani je pravica, in kateri vedó, da imajo oblast in moč, pa jo rabijo le na korist svojim tekmečem.

Če kdo v svoji hiši ne zna gospodariti, kako mu bode skrb za cerkev božjo? — pravi apostelj. Nadškof si je prizadeval, da se je popravilo staro škofijsko poslopje s prijetno domačo kapelo. Tudi je bilo prizidanih nekaj novih prostorov. Popravljala se je pa škofija večkrat, in ker je razen pomočkov iz verskega zaloga nadškof tudi od svojega dokaj potrosil, postalo je poslopje prav dostojno — veličastno in priprosto ob enem, kakor lahko vsak potrdi, kdor ga vidi. V tej hiši — je rekel kardinal-patrijarh beneški, mons. Trevisanato, kateri je goriškega nadškofa večkrat obiskoval — ni nič posvetnega kinča, ampak kaže elegantno in dostojno priprostost. In okó beneškega prelata — vajeno umetnih izdelkov, ni se motilo. Domača kapela, v kateri je nadškof z domačimi kaplani, tajniki in gosti vsak dan maševal, in ki je bila ljudem zmiraj odprta, bila je lepo opravljena in imela vso potrebno obleko in druge potreščine. To kapelo je bil našel nadškof Golmajer golo in prazno, zapustil pa nasledniku prevideno z vsem.

Razširil in prezidal je škofijsko pisarno; omislil jej tiskarno in litografijo; vpokojil s penzijo 2 svetna kancelijska pisarja in nadomestil ju z duhovniki, kateri so z raznimi kurijskimi naslovi bili vsi tudi dvorni njegovi kaplani. (Dalje prih.)

Politične stvari.

Razprava o nemškem državnem jeziku v državnem zboru.

Levica državnega zbora spravila je na dnevni red predlog grofa Wurmbanda, da naj se vlada naprosi, predložiti državnemu zboru načrt postave o izvrševanju člena XIX. državnih temeljnih postav, pa tako, da se spozna nemščina za državni jezik.

*) Drugi nadškof goriški grof Edling, moral je zato, ker je ljubil vero in pravico, odpovedati se škofijstvu. Živel in umrl je v Lodih v Lombardiji.

nov vodoravni napnec, ali novo etažno voditeljico N³ pod št. 2. A. nareže, in isto tako tudi na desni strani (iz mladike p⁴ pod številko 1. A.) novo etažno voditeljico N⁴ pod številko 2. A. S temi napnenci se toraj prvo etažo zdaljša.

Za vsakoletno režnjo ali režnjo za stalno rodovitnost špalirja se pa prične v petem letu na prvi etaži s tem skrbeti, da se na napnencih prošlega leta (pod številko 1. A. N' N''), kateri se v petem letu uže v dveletni les ali stegnence S, S' pod številko 2. A. spremené; po lastnosti trte, to je, sorte ali same palce pusti ali pa palce in napnence. Same palce se pusti tistim trtam, katere so take sorte, da na samih palcih dobro rodé (na pr. burgundec, portugaljka, španjol), palce in napnence se pusti pa tistim trtam, katere na palcih roditi nočejo, na pr., na avguštani. Da bi se pa iz vseh mladik, kolikor jih je na stegnencih, palce in napnence narezovalo, to ne gre, kajti potem bi bilo od trt dosti preveč zahtevano gledé njih rodovitosti, in nastala bi pa tudi na njih dosti prevelika goščava, v kateri bi grozdje le težko in slabo dozorelo. Zato se postopa tako, da se še le vsako drugo ali tretjo mladiko za palec ali napnec porabi, ostale pa kar odvrže. Da se pri tem slabotnejše odvrže, ter le močnejše obdrži, razume se samo ob sebi.

Zaradi večje jasnosti popisa si hočemo trto A. pod 2. take sorte misliti, katera na samih palcih noče roditi; trto B. pod 2. pa take, katera na samih palcih dobro rodi. Na prvi se pusti toraj na stegnencih S, S', da se palci 1, 1, 1, 1 z napnenci 2, 2 menjujejo; na drugi pa na stegnencih 5², 5³ same palce. Napnence se nareže na trti A. 30 do 40 centimetrov dolge, palce zraven njih pa le na dva očesa; na trti B. se pa pušča vsak prvi palec dveh očes, drugi pa treh ali celó štirih, številke 1, 1, 1, 1, zaznamujejo dolge palce, številke 2, 2, 2, 2 pa kratke trte B. pod št. 2. Napnenci na stegnencih se pri režnji sključijo ter v podobi lokov k etaži sami povežejo; palce se pusti pa brez povezati.

Napnenci se zato v podobi lokov sključijo, da je po njih celi dolgosti rašča enakomerna, kajti ako bi se jih navpik ali povšev vezalo, zagnali bi le na vrhah močno, zdolej pa le slabo.

Zakaj da se pušča pri trti A. zraven napnencev palce, in zakaj da se pušča pri trti B. dolge in kratke palčke; to je častitim čitateljem pač jasno, namreč iz sledečega vzroka: palci trte A. imajo nalogo les za bodoče leto dati, napnenci pa grozdje v tekočem; in kratki palci trte B. imajo pa tudi namen, krepak les za bodoče leto dati, dolgi pa grozdje v tekočem.

Kako da se trte B. sicer izgojno obrezuje, pač ni treba še le bliže popisovati, saj to podoba sama jasno kaže. Mladike p³, p⁴ pod št. 1. B. se skrajša, namreč kakor to podoba št. 2. B. kaže pod dratom tretje etaže D'' in spremeni se jih s tem v navpične voditeljice N, N'. Na drugi etaži se nareže tudi novi etažni voditeljici N² in N³; in na prvi pa tudi N⁴ in N⁵.

Kako da se trte v petem letu, kadar uže dobro ozelenijo omanda, ostane gledé daljne izgoje vse pri starem, vsaki trti se pusti namreč, kakor v tretjem in četrtem letu, na vrhu navpične voditeljice po en pognank neprikrajsan navpik rasti (p, p, p pod številko 2. A. in B.) to za zvišanje špalirja; neskrajšane pognanke se pusti pa tudi na koncih napnencev prve in druge etaže, kakor to črke p³, p⁴, p⁵, p⁶ podobe številko 2. A. in B. kažejo. Sicer pa tudi na novih stegnencih zeló vse pri starem ostane, kajti vse pognanke se, bodi-si na napnencih, kateri imajo etaže podaljšati, kakor tudi na palcih in lokih, kateri so uže v namen stalne rodovitosti narezani, navpik na drobne drate poveže, in

le tiste se popolnem odvrže, kateri so ali čisto slabotni ter brez zaroda, ali pa kateri so za prihodnjo režnjo sploh čisto nepotrebni.

(Konec prihodnjič.)

Životopisne črtice.

Knez-nadžkof goriški
dr. Andrej Golmajer.

(Dalje.)

Zboljšal je véliki in rodovitni vrt proti jutru od škofijskega poslopja, napravil v njem vodotok, vodomet, cvetnjak in rastlinjak ter združivši s koristnim prijetno dal po griči nasaditi čvrstih vinskih trt, spodej pa na ravnem vsakovrstne vrtnine in raznoterih cvetic, domačih in vnanjih. — Živel je rad sam za-se in opravljal le najpotrebnejše obiske rekoč, da saj ima doma vrt, da mu ni treba iskati zunaj njega boljšega zraka. Popravil je dalje stari kiosk, ki ga je bil dal škof Walland narediti; napravil pa tudi še drugega novega spodej pod brdom. Na vrhu v novem delu vrta proti Andrejšču je dal narediti švicarsko hišico in vsaditi okoli nje divjih kostanjev in cipres. Sad te Golmajerjeve radodarnosti je uže in bo še le očiten. Morajo namreč vedeti svetni čitatelji teh vrst, da je vsacega beneficijata — bodi-si škofa ali župnika — ostra dolžnost, ne le hraniti in varovati, temveč tudi izboljševati dotično premoženje.

Še več si je nadškof Golmajer prizadeval in z neutrudljivo pa razumno gorečnostjo delal na to, da je popravil in izboljšal svojo duhovno hišo, to je, župnije in duhovnije. Bil je v tacih rečéh uže od poprej dobro izveden, še več skušnj pa si je nabral o priložnosti vsakoletnih kanoničnih obhodov. Obhodil je vso škofijo večkrat; obiskal in ogledal je vsako cerkev, kapelo in duhovnišče, naj so bili še tako daleč in še tako visoko po gorah. Vse, kar je zapazil v duhovnem ali materialnem oziru, zapisal je v svoj dnevnik. Naj omenimo ob kratkem vspeh kanoničnih obhodov. Ustanovil je fará 10, vikarijatov 10, pomnožil tedaj dušno oskrbníštvo za 20 duhovnij. Cerkvá je bilo novo zidanih 11, popravljenih 9; posvetil jih je 7, med temi slavno patrijarško baziliko oglejsko. Duhovnišč je dal zidati 19, med njimi hišo za korne vikarije prvostolne cerkve v Gorici. — Podaril je znamenite zneske za prvostolnico in druge cerkve. Tako je tudi vsako leto veliko donášal za razne dobrotne naprave ali zavode, in mnogokrat še izredno dokaj pripomogel k dosegu dobrotnih namenov ter bil v tem izgled radodarnim Goričanom.

Oskrbovanje goriške škofije je težavno, ker je v njej dvoje narodnosti: čisti Slovenci in Lahi (Furlani). Omikanci na Goriškem imajo nemško ali italijansko (šolsko) kulturo; taka je tudi duhovščina. Če se kateremu predstojniku posreči, da ga raznega jezika ljudstvo in duhovstvo enako ljubi, je to znamenje, da je pravičen, nepristransk, ne izključljiv, da je poln tiste ljubezni, ki edini, ne pa pristranstva, ki kolje in draži. Škof, župnik, sploh duhovnik mora stati nad strankami, da s svojo zmernostjo in pravičnostjo na-nje vpliva in si tisto zaupanje pridobi, katerega mu je treba, da izvršuje odrešenikovo nalogo Kristovo, katere nadaljevanje je njegov poklic. Duhovnik je poslanec Boga-človeka, ki je umrl za vse ljudi in hoče zveličati vse, katerega koli naroda, rodú in jezika.

Nastopivši apostoljsko službo, obrnil je dr. Golmajer svojo pazljivost na izobraževanje duhovnikov. Kaj je

namreč poveljnik brez vojakov? Tisti čas je slutilo uže pomanjkanje kandidatov za duhovski stan. Vzrokov temu je mnogo, najpoglaviti pa so razmere in duh te naše dobe. Nadzoroval je nadškof učbo bogoslovsko sam, hotel osebno prepričevati se o nje vspehu, hodil je redno k semestralnim preskušnjam in govornim vajam; pozvedaval, kateri so zmožni mladenči in pošiljal je najboljše med njimi vsako leto v više izobraževališče na Dunaj, da so se pripravljali za bogoslovsko doktorstvo; določeval je ondašnjim ravnateljem predmete, v katerih naj bi se dotičniki posebno temeljito podučevali, da bi postali sposobni, prevzeti njih uk na domačem bogoslovskem učilišču. O vsakem dunajskem doktorandu je hotel natančno vedeti, kako se uči in obnaša, in skoz celih 28 let je plačeval vsem stroške za doktorstvo. In tako si je odgojil odlično akademično starešinstvo, ki je bilo kos vsakoršnim nalogam — bogoslovskim, didaktičnim in pravnim. — Kakor je konkordat pomogel vsem cerkvenim napravam, tako tudi bogoslovskim učiliščem. Določiti na pr. učne knjige, imela je pravico cerkvena oblast. Tako se je širilo obzorje cerkvenih študij in so se bogoslovska znanstva jako pospešila z izdavanjem bogoslovskih izvirnikov, novih spisov, raznovrstnih razprav itd. Vsled tega so se pozgubili v Avstriji v škofijskih učiliščih profesorji, kateri niso znali družega, ko svoj šolski tekst in še tega le materijalno. Pa tudi teksti niso bili najboljši. Tisti nekdanji profesorji so bili enostranski in niso znali povzdigniti se do vzvišenega stališča skupno- in občno-bogoslovskega znanstva. Bili so tudi taki, kateri so — opiraje se na to, da se predavanje imenuje „praelectio“, skoz $\frac{3}{4}$ ure tekst brali in poslušalce dolgočasili in mučili.

Prav malo jih je, ki so Golmajerju slavo zavidali, pa tudi ti niso bili tako pogumni, da bi bili tajili njegovo zaslugo gledé preuredbe teologičnih študij, marveč so javno rekli, da hvala za vse zboljšanje bogoslovskega uka in za ves napredek v tem oziru, gre njemu.

(Dalje prihodnjič.)

Spomini

na veliko slavjansko romanje v Rim leta 1881.

Spisuje Jos. Levičnik.

(Konec.)

Naj omenim iz hvaležnosti proti Poljakom tudi to, da smo bili gledé zamudbe časa in popotnih stroškov najbolje opravili oni Slovenci, ki smo se bili pridružili njim. Zadnji smo odhajali od doma, prvi povrnili se zopet domov; potrošili pa skoraj polovico manj memo onih, ki so potovali po suhem skozi Laško. Obžaloval nisem in ne bom nikdar, da sem obiskal Večno Mesto Rim; spomin na njegove svetišča in znamenitosti ostal mi bo v neizrekljivi in nepopisljivi prijetnosti do zadnjega trenutka mojega življenja. Saj razun Svete Dežele nima za kristijana celi cvet bolj znamenitega kraja memo Rima. Edino, kar imam obžalovati, je to, da sem bil v mnogih ondodnih svetiščih preveč raztresenega duha, kar pa najde odpustljivo vsak, kdor je bil tako srečen, da je obiskal in videl Rim. Kar sem zapisal uže enkrat, naj bo povedano vnovič, namreč: človek ostane povsod le prerad človek; to ga ne zapusti rado nikjer, zlasti pa v Rimu ne. In javaljne bi bilo drugače, če bi bil kdo tako srečen, da bi prišel vdrugič tje. Blagor pa je vsakemu, kdor to doseči zamore.

K sklepu naj bo dostavljen še imenik Slovencev, ki so se vdeležili rimskega romanja. Posnet je natančno

po „Danici“ l. 1881., list 36., str. 288. Nekateri gospodje so od takrat uže spremenili svoja bivališča, na kar se pri imeniku vendar ni jemal ozir. Bili so naslednji:

1. Ažman Šimen, kaplan na Jesenicah. Kranjsko.
2. Badalič Marija, kmetica iz Oseka pri Črnicah. Goriško.
3. Belec Ivan, kaplan na Igu. Kr.
4. Bernard Josip, steklar v Ljubljani. Kr.
5. Bernard Josip, steklarjev sin v Ljubljani. Kr.
6. Bernard Kristina, gospodična v Ljubljani. Kr.
7. Čegonjin (?)
8. Čerin Tomaž, vikar v Avčah pri Kanalu. Gor.
9. Črne Ivan, kaplan pri novemu sv. Antonu v Trstu.
10. Čibašek Anton, župnik v pokoju v Ljubljani. Kranjsko.
11. Čigon Karol, kaplan v Črnicah Gor.
12. Drnovšek Jurij, administrator v Želimljah. Kr.
13. Fröhlich Anton, nadžupnik pri sv. Križu poleg Zlatine. Štajersko.
14. Gabrielčič Ivan, gostilničar z Brezja. Kr.
15. Goli Franc, trgovec iz Idrije. Kr.
16. Golja Ivan.
17. Golja Jos., vikar v Ponikvah pri Tolminu. Gor.
18. Grazmuk Marija, hišna posest. iz Ljubljane. Kr.
19. Herg Lavrencij, kanonik v Mariboru. Št.
20. Herman, gospá iz Ljubljane. Kr.
21. Hren Ivan, trgovec iz Ljubljane. Kr.
22. Incko Šimon, župnik v Podklostru. Kor.
23. Jereb Matej, župnik v Stopičah. Kr.
24. Jereb Simon.
25. Jerič Josip, župnik v pokoju v Ljubljani. Kr.
26. Jurman, gospá iz Ljubljane. Kr.
27. Kalan Andrej, bogoslovec v Ljubljani. Kr.
28. Kalister Marija, posestnica v Trstu.
29. Kapus Ivan, župnik v Kropi. Kr.
30. Kavalič Ivan, vikar v Kopr. Istra.
31. Kobal Peter, dekan pri sv. Petru pri Gorici.
32. Koblar Ant., knezoškofov kapl. v Ljubljani. Kr.
33. Kocijan Jakob, kaplan pri Jezuitih v Trstu.
34. Kocmur Anton, gotilničar na Igu. Kr.
35. Kocmur Lucija, žena njegova z Iga. Kr.
36. Kogej Jože, dekan v Idriji. Kr.
37. Kolar Matija, kaplan v Trebnjem. Kr.
38. Kompare Andrej.
39. Kosar Frančišk, kanonik v Mariboru. Št.
40. Kožuh Matej, dekan v Stari Loki. Kr.
41. Krištofič Lavrencij, administrator pri sv. Ožbaltu. Kr.
42. Kukovec Ivan, dež. poslanec iz Ljutomera. Št.
43. Lahajnar Netika, gospodična iz Ljubljane. Kr.
44. Lavtižar Josip, kapl. v Šenčurji pri Kranji. Kr.
45. Lednik Anton, kaplan v Rušah. Št.
46. Leskovec Ivana, gospodična iz Idrije. Kr.
47. Levičnik Josip, posestnik in učitelj v Železnikih. Kr.
48. Ločnikar Tomaž, fabrikant iz Ljubljane. Kr.
49. Lovrec Anton, kmet iz Štirskega.
50. Majar Matija, žup. in pisatelj v Celovcu. Kor.
51. Mrak Jakob, župnik v Železnikih. Kr.
52. Müller Anton, dr., stolni kapl. v Celovcu. Kor.
53. Pauman, kanonik v Kopr. Istr.
54. Peterlin Primož, admin. pri sv. Lenartu. Kr.
55. Pirnat Tomaž, posestnik iz Ljubljane. Kr.
56. Potočnik Lovro, dekan v Gornjem Gradu. Št.
57. Pressel Josipina iz Ljubljane. Kr.
58. Rakoše Mihael, župnik v Žuselmu. Št.
59. Rebeh Marija, gospá iz Trsta.
60. Remškar Andrej, kmečki sin z Brezovice. Kr.

tarje na razpolaganje, kateri so v najožji zvezi z tržnim uradom. Tržna blagajnica sprejema tudi ji doposlano živino, ter jo po naročilu kolikor le mogoče dobro prodaja.

Zanesljivim kmetovalcem dala bode blagajnica uže med pitanjem predplačila na račun za prodaj namenjene živine, ter bode tako gospodarju mogoče storila, število živine povečati ter produkcijo gnoja pomnožiti. Vpitanje zastarele živine, take, kakor jo dunajski trg zahteva, je počasno, drago ali celo nemogoče, vsikdar pa nepopolno. Zato je energično in zgodno odbranje živine za pitanje potrebno, če se hoče dobiček imeti. To storil bode pa posebno mali kmetovalec tem ložje, ako on dobi predplačila uže med pitanjem, da si zamore tudi takaj ob enem omisliti nove živine za rejo in delo.

Životopisne črtice.

Knez-nadškof goriški

dr. Andrej Golmajer.

(Dalje.)

Živel je nadškof Golmajer, kakor smo rekli, le bolj sam za-se in neprenehoma študiral. Bral je in poznal cvet sedanje nemške literature, posebno kolikor se nanaša na bogoslovje in občno zgodovino. Zarad tega je bilo prijetno in podučno, ž njim govoriti. Prva leta je hodil včasih tudi h gimnazijskim zrelostnim preskušnjam; profesorji so bili vsi osupnjeni, ko so ga slišali govoriti ali kaj opazovati o različnih razpolih človeškega znanja (glej gimnazijska letna sporočila l. 1856—1857). Učečo se mladino je spodbujal s tem, da je razne dijake — pravoslovce ali gimnazijske profesure kandidate z izdatnimi mesečnimi doneski velikodušno podpiral. Marsikateri, ki bo to bral, mi je priča, da pišem resnico. Tudi v svoji oporoki še ni pozabil učeni nadškof tega izvoljenega oddelka človeške družbe — zapustivši svoto, s katere obrestmi letnih 200 gld. naj bi se ukupovale bogoslovcem knjige; saj je dobro znal besede svetopisemske: „Ustnice duhovnikove naj varujejo znanstvo; iz njegovih ust se bode zahtevala postava“.

Vedel je tudi zmožni voditelj svoje čede, da mora duhovnik z znanjem združiti lepo zgledno obnašo. Ker se navadno star človek tega drži, česar se je v mladih letih navadil in navzel (kakor sv. pismo uči), začel je nadškof premišljevat, kako bi se dalo napraviti deško semenišče (Seminarium puerorum) kot trdna podlaga bogoslovskemu. Ker ni hotel zidati grada v zraku, iskal je trdnih tal, da se mu poslopje ne podere. Uže rajniki prvostolni prošt, baron Avgustin Codelli, ki je bil po smrti nadškofa Lušina kapiteljski vikarij, bil je dosegel od presvitle cesarice Marijane Pije — ki je znana kot mati ubozih in podpornica vsake dobrotne naprave — znesek 10.000 gold., da bi se laže napravila omenjena mladenšnica. Ta velikodušni dar je bil dober začetek; z njega pomočjo je bilo nadškofu mogoče izvršiti, kar je bil namenil. Vzel je spretno svoje pero in pisal, da je pridobil za svoje semenišče štipendije nekdanjega (v preteklem stoletju zatrtega Werdenbergovega zavoda. Skoz 80 let je oskrbovala te štipendije državna uprava; vlada je tudi 8 izmed 24 teh štipendijev gimnazijskim dijakom podelovala, ostalih 16 pa je oddajal vselej dedič in pravni naslednik ustanovnikov Iv. K. grofa Werdenberga in soproge njegove Katarine (v 17. stoletju). Silil je nadškof na to, da naj bi ustanovno pismo zopet moč in veljavo zadobilo in se napravil spet zavod enak nek-

danjemu; pridobil je za-se in za svoje naslednike pravico, podelovati tistih 8 štipendijev, katere je nekdanj oddajal rektor očetov Jezuitov, ki so bili Werdenbergovemu semenišču ravnatelji. Dosegel je tedaj nadškof Golmajer, da, kdor dobi štipendij — bodisi od njega ali od naslednika ustanovnikov — mora vživati ga v konviktu, ki se ima napraviti. S to važno pridobitvijo bil je zavod zagotovljen. Vendar pa bi bil ostal premajhen, če ne bi bila vsled primerne gorkega povabila nadškofovega skladala za-nj vsa škofija in sosebno častita duhovščina.

Tako je bilo mogoče s šolskim letom 1858. mladenšnico odpreti. Dali so jej po njenem ustanovitelji nadškofu Andreji imé „Andrejišče“. Po nadaljnem prizadevanji in znamenitih doneskih njegovih ima zdaj to semenišče svoje lastno lepo in prostorno poslopje z vrtom, kopališčem in posebnim stanovališčem za ravnatelja ter stanuje zdaj notri po 50 in še več gojencev — zdravih in čvrstih, ki rastejo vpričo knezonadškofa, kateri pride s svojega prijetno-zelenega vrtnega hriba, meječega proti jutro-vzhodu s semeniščnim vrtom — lahko vsak hip nevidoma v mlado duhovno svoje sadišče. In res se je Golmajer prejšnjih let večkrat potrudil med priprosto svojo mladino in videlo se mu je, da je rad bil med njo; mar mu je bil telesni razvoj dečkov in mladenčev, pa še bolj napredek v pobožnosti in študijah; navzoč je bil, ko so se vadili govoriti in deklamovati, ko so glediščine igre igrali, peli, telovadske poskušnje delali i. d. r.; konec šolskega leta ali o kaki drugi slovesni priložnosti se je udeležil s cerkvenimi dostojniki in drugo odlično gospodo celo njihove južine ali večerje, in to s tisto njemu vrojeno in ne prisiljeno dostojnostjo, ki je kazala tudi najbolj vajenemu očesu ljubezen očetovsko in častitljivo veljavo knežjo skup. Kdor je bil z nadškofom vred priča omenjenih produkcij v malem semenišču — in, kar so dijaki predavali, bili so, dasi znabiti nekaj popravljeni, njihovi umotvori — bode gotovo rad spominjal se jih. Pelo, govorilo se je vsakrat v slovenskem, italijanskem in nemškem, sem ter tje tudi v latinskem jeziku. Ravnatelju na pomoč sta bila eden ali dva prefekta, navadno bogoslovca, ki sta nadzorovala disciplino in mladino podučevala.

Tako je „Andrejišče“ od leta do leta vspešno rastlo pred očmi blazega svojega ustanovnika, ki je skoz več kot 20 let dobival iz njega dokaj kandidatov za duhovsko semenišče in sodelovalcev v dušnem oskrbništvu. Vse zadeve dušnega oskrbništvaja je opravljal sam z modro in previdno gorečnostjo; priporočil in tujega vpliva ni trpel in tudi ne delal po osebnih simpatijah; gledal je le na to, da je šlo vse kolikor mogoče prav, kakor so zahtevali službeni oziri vse nadškofije.

Za Golmajerjevega nadpastirovanja so prišle v navado duhovne vaje za mašnike. Prva leta so bile v italijanskem in nemškem, pozneje za laške in slovenske duhovne skupaj v cerkvenem, latinskem jeziku. Nadškof sam se je zaprl vsakrat s svojimi mašniki v centralno semenišče in opravljal ž njimi vse težavne vaje, saj so jako koristne vsakemu cerkvenemu služabniku, da se navzame spet pravega duhá svojega poklica in da se otrese posvetnega prahu, ki se tako lahko vleže, kakor piše sv. Leon véliki, tudi na srca prav pobožnih oseb.

Sprejel je Golmajer v svojo škofijo z očetovsko ljubeznijo nekaj novih cerkvenih redov: Jezuite, ki imajo v Gorici majhen hospic, šolske sestre „de Notre Dame“ (v Gorici) in sestre božje Previdnosti (v Korminu). Vsem je bil z dejanjem in svetom podpornik.

Prvostolni kapitel je pomnožil z enim kanonikatom, toda ni še nikomur podeljen, ker se obresti dotične

svote — njemu v oskrbovanje izročene — niso še narastle do namenjenega zneska.

Grof Thurnovo zastavljalnico („Monte di pietà“) je dal vso prevravnati; za njegove vlade se je zlasti z zastavljavnico združena hranilnica močno povzdignila, da je prava dobrota za deželo.

Dohodki nadškofove mense so se pomnožili po velikodušni zapuščini gosp. grofa Kamila Thurna v Spesi (blizu laške Koprive na podnožji slovenskih Brd), 2 uri hoda od Gorice. Nadškof je nakupil zraven še 45 njiv zemlje z dvema kmetoma in tako tisto posestvo okrožil. Da ne bi imeli goriški nadškofi najlepšega vrta doma, hodili bi lahko na poletje ali jesen v Speso.

(Dalje prihodnjic.)

Slovstvene stvari.

Slovniške mrve.

(Dalje in konec.)

V Miklošičevem staroslovenskem slovarji našel sem pridevnike: pokoišten (pokoište), skrovišten (skrovište), godišten (godište), grobišten (grobište), a na **sk** jaz nisem našel nobenega, da si ne trdim, da bi ga celó ne bilo. Ali jaz se tukaj zavoljujem z dokazom, da — če namreč primerjanje z drugimi slovanskimi jeziki kaj velja — s kraja v misel vzeto pravilo nikakor ne stoji in ne more stati.

Ker uže govorimo o pridevnikih na **ski**, naj pridam tukaj še eno opomnjo. V preizvrstnem poslednjem letopisu M. sl. uči se (str. 235) prav razumno, da gre pisati: dejansk, ženitovansk in ne: dejanjsk. Jaz bi pa še želel določne izjave o tem, imajo li taki od glagolskega samostavnika narejani pridevniki sploh tudi pravico obstanka pred vseslovanskim svetom, ker namreč — če se ne varam — drugi Slovani takih pridevnikov ne poznajo in tudi Miklošič (ali vsaj Šumanova slovnica str. 248) obliko ženitovanski primerja z obliko človečanski, ki ni od glagolnika.

* * *

V preizvrstnem Ljubljanskem „Zvonu“ (1883, stran 260) nahajam kratko, pa odrešito obsodbo neke novotarije v pisanji grških in latinskih besed, katera je v naši knjigi začela siliti na vrh. Tej na tehtovite razloge oprti prav v čas izrečeni obsodbi pridružam se iz vse duše tudi jaz ter gojim to nado, da se večina naših pisateljev nikdar ne poprime tega povsem neslovenskega načina. Prav doumno mi je, če se o začetku slovstvanja v slovenskem prej zaničevanem jeziku, kateri pisatelj iz blagočestja do klasičnih jezikov brž ni upal poprijeti fonetičnega načela in ene same abecede, kakor vidimo, na pr. iz zanimljivega po g. Wiesthalerji priobčenega „prvega pastirskega lista“, kjer se piše tako-le: hiše Austriae, Concilij, commissarij, catholiška vera i t.; ali dan današnji je to stališče uže premoženo in od tiste dobe so Slovenci čakali uže nekaj katoliških katekizmov. In zdaj da bi šli nazaj na nekdanjo stopinjo. *Quae vos dementia cepit!*

Neslovanski pa se mora imenovati prej omenjeni način pisanja tujih besed ne samo v oziru na staroslovenščino (pišočo na pr. Olimb, Filip, jeretik, liturgija) in na ogromno večino cirilice držočih se Slovanov, sosebno Rusov (ki pišejo: Platonov Fedr, ne Fajder, jeekonomija, Stiks), ampak tudi v oziru na Hrvate, Poljake in Čehe, ki vsi — ako tu pa tam o podvojni kakega soglasnika pomolčimo — take besede pišejo po izgovarjanju, kakeršno jim je po vsem obrazovanem svetu na-

vadno. Neslovanski je tudi zato, ker po zgledu drugih jezikov kaže tujke našemu jeziku upodabljati in usvajati, a ne brez pogleda na njegovo svojstvenost hoteti jim ohranjati izvorno podobo. Tudi bi jaz sodil, da je povsem nemogoče tako namero izvesti do popolne konsekvencije ali doslednosti in brez te bila bi vsa stvar sama na sebi ničeva. Bodemo li pisali: tact, conflict, accept, actia, dočim se nam tako lepo podaje tudi prostemu Slovincu čitno pisanje: takt, konflikt, akcept, akcija?

Kakó so Grki in Rimljani nekatere pismenke in skupine pismenk res izgovarjali, tega za trdno ne vemo; ali to ni glavna reč, nego važno za nas je, kako jih v prevzetih od njih besedah ves obrazovani svet po Evropi izgovarja, kajti s tem mi narodič slovenski ne smemo priti v nasprotje. Latinsko besedo „coelum“ (nebo) na pr. izgovarja vsa Evropa s sičnikom ali pa šumnikom, a Rimljani so izgovarjali morebiti: kelum (a težko da: kojlum).

A če mi pišemo, kakor čitam v nekem naših mesečnikov, ojkonomičen (ne: oekonomičen in tudi ne: oikonomicen) — z našim jotom, trdimo s tem, da je Grkom **oi** bilo to, kar ne nam **oj**, ter odstopamo — mi Slovenci sami — od vseh kulturnih narodov, ki tukaj e pišejo (it. economia, franc. économie, angl. economy). In pa — ako grški **oi** izražate z **oj**, kako je to, da v istem mesečniku nahajam: paedagogika, in ne: pajdogogika?

Najbolja poljska gramatika Maleckega, učenca Miklošičevega, — katere se res da ne držé vsi Poljaki do pičice — podvajanja soglasnikov ne priporoča razven slučajev, kjer se zdi biti potrebno, na pr. glossy = glose, da bode razloček od glosy = glasi, ter pišejo Poljaki sploh: efekt, epopea, ekonomia, kwesty, opozycya, sfera, suma, a ko bi kdo hotel Poljaku svetovati, naj piše: sphaira, quaestya, ojkonomia, aisthetika, sumil bi ta bržčas, da ima pred seboj človeka iz kake blaznice utekšega.

To je tudi z drugega ozira škodljivo, ker prosti Slovenec tako pisanih tujk ne vé kako izgovarjati in vendar bi se moral po katere navaditi, ker v javnem življenju ni mogoče vseh ogibati se. Nemški kmet hrani v spominu dokaj latinskih ali grških izrazov, imajoč tudi nekolikšen pojem o njih, a jih vsaj prav izgovarja, na pr. besedo: Konkurs ali tudi Concurs. Kakó naj pa Slovenec izgovarja, če mu zapišete: concurs, ki mu je tako nespretno, kakor če Nemcu zapišete: Zonzurs!

Dasi je banalna nekoliko fraza ta res, tukaj je vendar umestno uporabiti jo rekoč, da bi — slišavši o tem novem uku — Kopitarjev in očaka Dobrovskega sloveči učenec Metelko, ki uže l. 1825 (gl. slovn. str. 63) tako dobro uči o pisanji grških in latinskih imen, v grobu obrnil se iz nevolje nad brezozirnostjo in drzovitostjo, s katero isti uk hoče zdaj naenkrat narediti tabula rasa iz pritrudka prejšnjih umov ter postaviti nas v opreko ne samo z večino slovansko, nego z vsem kulturnim svetom.

Ako hoče kdo dati na znanje, kako spoštuje klasicizem, naj — tako bi jaz svetoval — rajši pokaže to s prizadetjem, da bi — naj piše o čemer mu drago — svoje stavke po klasičnih vzorih ubral, razmeril in izokrogilil, kakor bi ušesu in očesu bilo ugodno, dočim v zdanjih knjigah pogostoma nahajamo stavke s takim redom besedi, kakor bi jih bil veter vkup spihal. Namesto mučiti se s črkami bilo bi pametneje učiti se sintakse in stilistike, da bi nam knjige ne samo po vsebini, nego i po milini svoje oblike bile v korist in zadovoljstvo. Ali se mar v naših tiskovinah ne pogreša slovniško znanje? Koliko je pri nas pisateljev, ki bi

ako bi prvi žebelj $\frac{1}{2}$ kr. stal, vsaki slednji pa še enkrat toliko kot njegov prednik. In res je! Račun pové, da 32. žebelj stane 10,737.418 gold. 24 kr. in vseh 32 žebeljev skupaj 21,474.829 gold. 47 $\frac{1}{2}$ kr.

Vprašanja in odgovori.

(Na tem mestu bode vredništvo radovoljno sprejemalo, odgovarjalo in razmotraval vprašanja zadevajoča vse kmetijske stroke, katere bodo stavili p. n. bralci „Novic“. Odgovarjali bomo po svoji najboljši moči, zagotovljeno nam je pa tudi sodelovanje izkušenih strokovnjakov. Vprašanja, katera se tičejo tacihi stvari, ki jih uredništvo ne more poznati, pa so znana kateremu drugemu bralcu „Novic“, prosimo vljudno za njih pojasnenje. Vred.)

Vprašanje 1. Ali so tropine iz pivovarnic za krmo zdrave? Ali ima njih krmenje pri plemenskih kravah katere slabe nasledke? (V. v Š.)

Odgovor. Sveže take tropine so prav dobra in zdrava krma za krave, kakor za goved sploh. Krma pa sme obstati k večem le do polovice iz tropin, druga polovica naj bo suha klaja, kakor seno, slama itd. Ni pa res, da vsled krmenja tropin krave prezgodaj storé ali pa da postanejo navdušljive.

Vprašanje 2. Kupil sem v jeseni bo leto, starega vina, katero sem spravil v skoraj novo, dobro osnaženo posodo. Pretečeni teden vino pretočim in zapazim, da vino v kratkem času v kozarcu temno postane. Kaj je temu vzrok in kako pomagati? (G. Š. v R.)

Odgovor. Da vino temno postane, pride od železa v njem. Preiščite železo od sodovih vrat, če ni prišlo z vinom v dotiko. Ako je to slučaj, zakapajte železo sè žveplom. Železo se na zraku spoji s čreslevino, in vino zato stemni. Napaka se pa tako-le popravi: Pretočite in prezračite vino takoj in očistite ga z želatino.

Vprašanje 3. Slišal sem, da vse pokončevanje predenice ne bode pomagalo, dokler kmetovalci ne bodo deteljnega semena na sito čistili. Kje so na prodaj taka sita in po kakošni ceni? Ali se opravi morebiti tudi z navadnim sitom? (Župnik R. v V. g.)

Odgovor. Da se zapreči razširjevanje predenice, potrebno je obojno: Plevel na njivi pokončevati in čisto seme sejati. V prihodnji številki govorimo več o predenici. Za čiščenje deteljnega semena morajo biti posebna sita. Najceneje in najbližje se dobi tako zvano Kohlertovo ročno sito pri g. Franc Filli-ju v Celovcu. Cena je s zavojem vred 12 gold.

C. kr. kmetijska družba kranjska.

Seja glavnega odbora dné 2. marca 1884

pod predsedstvom gosp. barona Wurzbacha. Navzoči: gg. podpredsednik Seunig, tajnik Pirc in odborniki: Brus, Detelja, Goll, Jerič, Kastelic, Murnik, Neweklovski, Robič, Souvan, Wičel, dr. plem. Wurzbach.

Obpravnavale so se sledeče zadeve:

C. k. kmetijska družba štajarska vabi družbo, da naj se tudi ona pridruži prošnji do sl. c. kr. ministerstva za prevredbo določil, ki sedaj veljajo pri vžitninskem davku klavne živine, ker so uže zastarela. Vsled poročila odsekovega sklène glavni odbor se tej prošnji pridružiti, in sicer tako, da se prosi namesto sedanjega neprimernega davčnega postavka, ki velja za vso živino sploh, za nov, na podlagi teže progresivno rastoči užitninski davek.

Na poziv slavne deželne vlade od 5. januarija t. l., da naj se kmetijska družba izreče o ustanovitvi kmetijskih, nadaljevalnih šol, je odsek, kateremu se je to

v pretres izročilo, sledeče predlagal, kar je tudi glavni odbor sprejel: Z ozirom na sedanje razmere je ustanova nadaljevalnih šol na podlagi „učnega črteža od leta 1876. za kmetijska nadaljevalna izobraževališča“ nemogoča. Kmetijska družba je za provizorično nadaljevanje sedanjega modusa kmetijskega poduka na ljudski šoli, prosi pa slavno vlado, da naj na to dela, da se bode na učiteljski pripravnici namestil strokovnjak v kmetijstvu, da bode mogoče v svojem času pričeti z osnovo nadaljevalnih kmetijskih šol. Tudi priporoča ukreniti, da se spiše kmetijsko berilo za nadaljevalne šole.

Deželna vlada vpraša kmetijsko družbo v dopisu od 12. februarija t. l. za njeno mnenje o prihodnji organizaciji kmetijskega popotnega poduka na Kranjskem. Po daljši razpravi je z večino glasov sklenil centralni odbor, imenovani dopis tako rešiti:

Glavni odbor v prvi vrsti naglašá veliko potrebo nameščenja strokovnjaškega učitelja na pripravnici, priznava pa za ta čas, da se to zgodi, potreba popotnega poduka, usoja si pa opomniti, da mora organizacija tega poduka predrugačena biti, ako se le količ kaj vspeha od te ustanove zahtevati hoče. Glavni odbor prosi, da vlada instrukcije potnega učitelja v soglasji s kmetijsko družbo izdela.

Nadalje se reši več vlog, ter se za ude na novo v družbo sprejmejo sledeči gospodje: Pretnar Jakob iz Srednje vasi, Sodja Josip iz Bohinjske Bistrice; oba gospoda nasvetovana od podružnice bohinjske; Avbelj Anton iz Hleviš, Mal Janez iz Peče, Švarcelj Janez iz Prevoj, Škerjanec Janez iz Škerjančevega, Jerman Franc iz Radomelj, Šmon Franc iz Rodice, Dolžan Janez, župnik v Ihanu, Stupica Franc, župnik pri sv. Heleni, Kavka Josip iz Vidma; vsi nasvetovani iz podružnice v Podpeči; Premrov Franc iz Martinjaka, nasvetovan od podružnice planinske.

Životopisne črtice.

Knez-nadškof goriški

dr. Andrej Golmajer.

(Dalje.)

V malo letih je bil spravil nadškof Golmajer podložno osebje in vse reči v tako lep red, da je bila škofija, kolikor človeška slabost dopušča, ena najbolj urejenih in oskrbovanih. To se je pokazalo jasno sosebno zadnja 2—3 leta, ko je višega pastirja zapuščal spomin in ni mogel več vsega tako opravljati, kakor nekdanj. Vkljub temu zadržku je bila škofijska vlada redna, rekel bi, dobra, in bila bi še bolja, ko bi si bil onemogli starček privzlet pomočnega škofa, kakor so vsi želeli. Ali on se je držal menda — vedoma ali nevedoma — pregovora slovenskega: „Meni luč — tebi ključ“. Omenil sem redno vladanje poslednja leta Golmajerjeva zato, ker mu moramo to v veliko hvalo šteti in ker nam opravičuje resnico, da, če je kolo pomazano, teče samo. Denimo, da ni bil Golmajer poprej vse dobro, naravno uredil in napotil, ampak kak umeten burokratiški stroj napravil, moral bi se bil zadnja leta ustaviti. Marsikaj, kar se le umetno blišči, razsvetljuje uže naprej prihoduji prevrat.

Dvakrat je bil nadškof Golmajer pri škofovskih konferencijah na Dunaji, ko je šlo namreč za izvrševanje konkordata ali za druge cerkvene zadeve v Avstriji.

V gosposko zbornico državnega zbora, katere ud je bil, je zahajal le malo. Morda, da so ga zadržavala škofijska opravila, ali pa ni hotel hoditi za to, ker ni maral biti priča svojih lastnih pobojev. Tako je rekel včasih on in so rekli tudi drugi škofje, češ, da pravi katoličan ne sme privoliti v postave, katere žalijo svobodo sv. Cerkve. Jaz nočem soditi, je li prav tako misliti in delati, samo toliko naj smem reči, da, če se tako postopa, imajo nasprotniki katoliške reči odprto pot in lahko zmagajo brez truda in boja. Kdo vé, ali bi bilo šlo vse tako, kakor je šlo, da bi bili mnogi in veljavni govorniki od katoliške strani povzdignili glas, kakor linški škof Rudigier? Denimo pa tudi, da bi bili lažiliberalci škofo prevpili in z večim številom pokazali svoje junaštvo, bilo bi to za škofa častno, saj bi padel v boji braneč resnico in za-njo trpeč. Za pravico trpeti, to je naša zmaga. — Govorim namreč o protiverskem viharji, ki je razsajal v Avstriji leta 1867. in pripihal grenak sad njenim ljudstvom. Nadškof Golmajer je z drugimi škofi vred prosil, protestoval, cerkvene pravice krepko branil — in duhovščina mu je bila za to hvaležna; toda njegovih škofovskih tovarišev prizadevanje ni imelo srečnega vspeha. Golmajer je obžaloval to nesrečo v tistem učenem pastirskem listu, ki ga je izdal leta 1868., v katerem daje duhovnom modre zapovedi, kako naj se zadrže v težavnih okoliščinah svoje službe.

V Rim je nadškof dvakrat potoval: maja meseca leta 1862., da je bil priča slavnosti, ko so bili razglašeni za svetnike mučenci japonski, in ga je neumrljivi Pij IX. s prisrčno ljubeznijo sprejel, česar se je Golmajer vselej rad spominjal; in v drugo decembra meseca leta 1869., ko se je imel pričeti vatikanski cerkveni zbor. Vdeležil se je vseh občnih sej in kongregacij do sred marcija 1870. leta. Dne 3. avgusta 1871. je razglasil konstitucije in dekrete omenjenega zbora, kakor je bil l. 1865. „syllabus“ razglasil. Vatikanske sklepe je priobčil z jako primernim pastirskim listom, v katerem dokazuje, da ima zbor vsa znamenja občnega zbora, da so se vse posamne reči obširno in temeljito pretresale, na dolgo in široko razpravljale, ter da je imel vsakdo pristo besedo in pristo oddal svoj glas, kar so potrdili celó pošteni protestantje.

Golmajer je papeža Pija IX. odkritosrčno spoštoval in ljubil in visoko cenil tudi osebne njegove lastnosti. Leta 1872. se je udeležil velikanske zaobljubne procesije za sv. Očeta na Sveto goro (pri Gorici), dasi 76 let star. Imel je 40.000 pobožnih Pijevih in sv. Cerkve otrok okoli sebe. V spomin tega slavnega shoda svetogorskega, kateremu je menda malo enakih v zgodovini sv. Cerkve, postavili so l. 1877. zaobljubljen altar sred cerkve, ki ga je nadškof Golmajer 2. septembra tistega leta posvetil. Procesije leta 1872. se je vsikdar ginjenega srca spominjal.

V mnogih sitnostih in trudapolnih opravkih svoje škofovske službe, doživel je blagi knez le malo pa sladkih tolažeb. Imel je na pr. veselje in srečo, da je 15. avgusta 1863. slovesno kronal podobo Matere božje na otoku Barbani. To redko svečanost so poveličevali patrijarh beneški, mons. Alojzij Trevisanato, in nadškof videmski, mons. Andrej Casasola. — Ko se je l. 1876. (13. julija) osemstoletnica posvečbe slavne patrijarške bazilike oglejske, posvečene l. 1031. po patrijarhu Poponu, posvetil jo je nadškof Golmajer v drugo, ker je moralo zaradi splošnih poprav po cerkvenih zapovedih tako biti. O tisti priliki je nosil nadškof-posvečevavec kristalno pastirsko palico Poponovo, ki se hrani v relikvijišči prvostolne cerkve v Gorici.

Škofov je Golmajer posvetil pet: dr. Dobrilo za Poreč, dr. Pogačarja za Ljubljano, dr. Glavino za Poreč (po odhodu mons. Dobrile v Trst), dr. Feretiča za Krk

in dr. Zorna za Poreč (po odhodu dr. Glavine v Trst). Poslednji — mons. Zorn — je odličen cerkvenjak, prava cvetlica iz vrta metropolitovega. On ga je namreč izvolil in poslal v više izobraževališče na Dunaj; on ga je imel pri sebi v škofiji; on ga je imenoval bogoslovskega profesorja, postavil ga pozneje za direktorja centralnega bogoslovskega semenišča ter podelil mu častni in pravi kanonikat; on ga je slednjič v škofa posvetil 62 dni pred svojo smrtjo. Nadškof Golmajer je spoštoval in ljubil vse svoje duhovnike, kakor Kristus aposteljne, ali dr. Zorn je bil njegov Janez apostelj, njegov ljubljenec. (O času konsekracije, ko je bil mons. Zorn nekega dne pri nadškofu pri obedu, rekel je sicer pozabljivi in razmišljeni starček proti drugim: „Der könnte mein Nachfolger werden“. Nekaj tednov po njegovi smrti se je pokazalo, da je bil dober prerok. (*Prestavljavec*.) Ko je šlo za konsekracijo ljubljanskega škofa dr. Pogačarja, šel je prvostolnik Golmajer sam v Ljubljano, katera je gojila za-nj zmiraj staro ljubezen. O tisti priliki je obiskal dvoje imenitnih božjih potov na Kranjskem: Matere božje cerkvi na Brezjah in na otoku blejskem; spremljala ga je povsod množica kranjskih duhovnov, ki je bila dvor 80letnega starčeka metropolita. Poveličevali so ga na vse načine in sosebno tudi s petjem, ki se je razlegalo po hribih in dolih gorenjskih. To, da je častitljivi prvostolnik obhodil svoj rojstni kraj in rajsko njega okolico, vzbudilo je v rojakih njegovih veliko navdušenost in veselje; mnogi časniki slovenski, nemški in italijanski so potovanje Golmajerjevo v jeseni 1875. obširno in zanimivo popisovali. V Radoljici ni našel več svojih dražih na rojstnem domu; spremenil ga je v ubožnico s primerno ustanovno zalogo; molil je na grobeh svojih starišev, prvih učiteljev i. dr. Tisti čas je obiskal dražega svojega prijatelja in znabiti prvega bogoslovca v Avstriji, Jerneja Widmerja, ki se je bil prostovoljno odpovedal škofijstvu ljubljanskemu in je mirno bival v Kranji — svojem rojstnem mestu. (Umril je maja meseca 1883). — Ljubljana je vselej želela in večkrat izrazila željo, imeti dr. Golmajerja za svojega škofa; ali Bog je vse tako obrnil, da se te naravne želje niso uresničile.

V 28 letih škofovske službe je posvetil nadškof Golmajer kakih 400 duhovnikov; nekateri pa so bili iz sosednih škofij.

Dne 24. septembra 1871. leta je obhajal petdesetletnico svojega mašništva. Med drugimi raznojezičnimi slavospisi priobčenimi za tisto svečanost sestavil je tudi sedanji životopisec naslednji napis, ki priprosto našteva razne pomenjive dobe v nadškofovem življenju in ki ga je poslavljenec hranil obešenega na steni svoje sobe do smrti: Andreas . Gollmayr . Goritiensis . Archiepiscopus . et . princeps . solio . pontificio . assistens . sacrae . caesareae . majestati . a . penitioribus . consiliis . a . magna . cruce . ord . Leopoldi . plus . quam . annis . gestis . et . meritis . aetatem . dimetitus . in . sublimioribus . sac . scientiae . studiis . Viennae . per . tres . annos . versatus . doctoris . lauream . consecutus . totidem . fere . in . animarum . cura . Labaci . prolusit . dein . sacrorum . dogmatum . ibidem . septennio . magister . juribus . ecclesiae . cum . imperiali . gubernio . componendis . Tergestum . decennio . subsequo . adscitus . augustissimo . deinceps . principi . in . negotiis . scholasticis . imperii . promovendis . Vindobonae . binis . lustris . ab . aulic . consiliis . ad . hanc . metropolit . sedem . novissime . evecus . tribus . de . viginti . annis . hucusque . charissimam . sibi . dioecesim . gubernans . docti . prudentis . mitissimi . praesulis . nomen . adeptus . hodie . XXX . septembr . MDCCLXXI . sacerdotii . sui . annum . quinquagesimum . celebrat . res . ecclesiastica . omnimodis . incrementis . aucta . studia . theologica . suffulta . pro-

mota . domus . militiae . sacrae . candidatis . patefacta .
illum . patrem . familiae . suae . bene . praepositum . re-
nuntiant.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Govor poslanca dr. Riegerja

proti postavnemu proglašenju nemškega jezika
za državni jezik 25. januarija 1884.

(Po stenografičnem zapisniku.)

(Dalje.)

Toda, gospoda moja, povrnimo se k svojim vprašanjem: ako ostanemo pri nazorih, kakor sem jih ravno razvijal in na katere se naši nasprotniki, gospodje od one strani tako radi opirajo, da mora država vse prekrbeti, potem je pa področje državnega jezika neizmerno. Gospod poslanec Lienbacher je rekel: „Državni jezik je jezik, ki ga država pri svojih najbolj imenitnih opravih govori. Izgledov navesti je pa le enega vedel, namreč tega, da država pri nas državne in cesarstvene postave v nemškem jeziku izdava, da je nemški stavek v postavah prvotni, toraj nemški jezik državni jezik. Da gospoda moja, ako ne zahtevate več pod pojmom državnega jezika, kakor le toliko, glasoval bom za-nj z obema rokama. Toda po izborni centralističnih nazorih, katere imate o državi in njenem poklicu vas soditi, res ne vem, kako daleč da bi se vaše zahtevanje gledé državnega jezika podaljšati utegnilo.

Gospoda moja! Ne le ministerstvo, tudi cesarska namestništva, sodnije in okrajna glavarstva govore v imenu države in državno službo opravljajo. Še več vam povem, tudi župani, redarji, čuvaji in orožniki opravljajo državno službo. Kdo mi je porok, da če boste pojem o državnem jeziku tako daleč raztezali, da ne boste zopet iz tega sklepali: „Tudi orožnik (žandar), čuvaj in berič ne sme drugače govoriti, kakor v državnem jeziku. (Prav dobro! na desni.) Germanizacija (ponemčevanje) bi iz tega nastala, da bi bilo strašno. (Smeh na levi.)

Saj vam je znano, da je država tu pa tam jako neprijetna. Kedar vam, na pr. davkar v hiši palce privija, je gotovo prav neprijeten patron, država pa tudi še prav robata in surova postane, ako z vami skozi usta beriča ali pa orožnika (žandarja) govori. Ali mora to morda nemščini na čast res vse nemško biti? Kje se potem državni jezik začneja, kje končuje? To ste nam pozabili povedati in ker se ne morem zanašati, da ne bi vmes prišutili reči, katere bi po mojem prepričanju za nas pogubljive, državi pa čisto brezkoristne bile, mi je zaradi tega nemogoče za „državni jezik“ glasovati. Sicer je pa resnica, da gospodom na levici ni nič na tem ležeče, da bi se jezikovna postava napravila, kajti v odboru se je predlagalo, da naj se točka „da se pridrži nemški jezik za državni jezik“ izpusti ali pa naj se za njo posebej glasuje, in nikdo iz one stranke (levice) ni hotel pritrditi. (Čujte! na desni). To nam je živ dokaz, da je bila gospodom glavna reč beseda sama v svojem nepristopnem pomenu, ki se ne dá ograditi in ne raztolmačiti. Zaradi tega so jo tudi podčrtali v poročilu manjšine v Wurmbrandovem predlogu.

Danes toraj se ne gre za vravno jezikovnih razmer pri tem predlogu, temveč za ustanovitev državnega jezika.

Gospoda moja, jaz mislim, da državnega jezika v tem smislu, kakor si ga vi želite, do danes še ni bilo, ali pa vsaj povsod ne, kajti v Dalmaciji država govori laški, in je resnično ondi še dandanes laški jezik državni jezik in v Istriji ravno tako. Sicer pa država, kakor smo uže rekli, tudi skozi usta deželnih zakonov govori in to tudi v drugih, kakor v nemškem jeziku, kar mislim, da mí ne boste vtajali.

Izvršitve enega samega izključljivo državnega jezika pri toliko čudnih razmerah v celi državi dejanski ni, in si je tudi misliti ni mogoče, ker je dejanski nemogoča; da so gospodje na levici to težavo prav dobro spoznali, sklepam iz tega, ker so se med seboj večkrat pogovarjali, naj bi se Dalmacija in Galicija izvzela ter naj se jima odkáže posebno stališče. Gospoda moja, če vam je res toliko na enolični državi ležeče, kako pa pridete na tako misel? (Prav dobro! na desni.) Iz vsega moramo sklepati, da vam ni prav nič na tem ležeče, da bi državni jezik zaradi enoličnosti države vpeljali, temveč na tem vam je največ ležeče, da bi se temveč ko mogoče ponemčevalo, kolikor bi se vam ravno ponemčevati dalo. (Tako je! na desni.) In to je cele reči tajnost.

Toraj pravim, da se državni jezik v tem smislu in v tem področju, kakor si ji vi želite, ne dá vpeljati. Saj ga pa tudi potreba ni, kajti bili so časi, ko je naša država več državnih jezikov imela, pa je bila večja in mogočnejša, kakor danes; kakor hitro bomo zasledili sredstvo za osrednjo oblast, katerega potrebuje za sporazumljenje, smo za državni interes uže zadosti skrbeli. Da je dandanes pri centralnih uradih nemški jezik većinoma in skoraj edino vpeljan in tudi še za naprej ostane, je očitno kakor na dlani. Kakor sem uže rekel, razmere so take in mi jim tudi nič ne ugovarjamo. Zato pa tudi ne razumem, ako ima nemški jezik uže tako veljavo zagotovljeno, kar tudi drugače mogoče ni, kaj je vam k temu potem še postave potreba? Gospod poslanec Lienbacher in gospod poročevalec manjšine sta z menoj enih misli, da se reč ravno ne dá predrugačiti.

Gospod poslanec Lienbacher je tudi te misli, da je to uže v naravi sami ležeče, da se s človekom, ki le slovaški govori, ne more francoski govoriti. Kaj ne, gospoda moja, da vam je brž ko ne znano, da je slovaščina dijalekt češčine. Razmera je nekako taka, kakor med solnograškim dialektom in med nemškim pismenim jezikom. Nečem verjeti, da je gospod poslanec Lienbacher sè svojo opazko slovaščino oziroma slovaški dijalekt zasramovati hotel, zgovoril je pa ob enem jako važno opazko, to opazko namreč, da je bedarija, da je ostudno, ako se govori s človekom v jeziku, katerega on ne razume, kateri mu je popolnem ptuj (prav dobro! na desni) in to, gospoda moja, je „punctum saliens“ (taka je).

Mi nečemo, da bi država, in naj ima tudi sto državnih jezikov, sè svojimi podaniki drugače govorila, kakor v jeziku, katerega razumejo (živahna pohvala na desni), ker je to ostudno, ker je krivično! In gospoda moja, kako resnično se je gospod poslanec Lienbacher ob neki drugi priložnosti izrazil rekše: „Nemec bi nikdar ne trpel in ves njegov naroden ponos dvignil bi se nasproti, ako bi se mu usojalo, da naj sprejema navgore in pisanja od države bodi-si kakoršne koli v drugem kakor v svojem nemškem jeziku. Pri nas se pa to dan na dan godi, da podaniki prejema državna pisanja, katerih ne razumejo, ravno iz tega vzroka, ker mislijo, da je to potrebna posledica uradnega ali sodnijskega jezika.

Za to se toraj gre, da ne bomo več te krivice prenašali. Vprašam vas, ali se tako član XIX. enakomerno goji? Vprašam vas pa tudi, kaj pa ima nemški narod

le tako, gospoda moja, nadejati se nam je, da bomo uživali v cesarstvu notranji mir, ne pa večnega prepira provzročene po praznih bojih za domišljene pojme. Le ako si bomo medsebojno pravo spoštovali, bomo tudi vedno na zunaj edini močni in mogočni. (Živahna pohvala in plosk na desni. — Ugovor na levici.)

Životopisne črtice.

Knez-nadškof goriški

dr. Andrej Golmajer.

(Dalje.)

Leta 1880., dne 24. junija je obhajala škofija in vsa cerkvena provincija goriška z nenavadnim, toda resnično srčnim izrazovanjem ljubezni in vdanosti škofovsko petindvajsetletnico prečastitljivega višega pastirja Golmajerja. Duhovstvo in ljudstvo goriško mu je na mnogo načinov svojo ljubezen izkazovalo. Poviševala sta svečanost sv. Ivana Krstnika dan tudi podružna škofa ljubljanski in tržaški. (Tudi za to priložnost je prišlo na svetlo mnogo slavospisov. V ljubljanskih „Novicah“ je priobčil A. M. nadškofov životopis, ki se nahaja tudi posebej natisnen. Na-nj se v glavnih točkah naslanja ta sedanja biografija mons. Raicevičeva od l. 1855—1880. *Prestavljavec.*)

Od tega časa naprej so starčeku čedalje bolj pešale dušne moči, sosebnost spomin. To je čutil; zato je bil najrajši sam in je prav malo govoril. Tudi slišal ni prav dobro. Vendar se mu je sem ter tje — zlasti, kedar je bil med samimi domačimi — um tako dobro opomogel, da je bil nekdanjemu duhovitemu Golmajerju podoben. Sicer pa je to čudno, da ni zavednosti in razumnosti nikdar popolnem izgubil, da ne bi bil vedel, kaj govori, dela ali podpisuje. Brez njegovega „Expediatur“ ni šel noben akt iz pisarnice. Maševal je do zadnjih dni redno in zavedno. Iz povdarjanja besedi pri sv. maši, iz pravilnega govornega naglašanja in iz tega, da je bil mnogokrat do solz ginen, ko je molitve bral ali pel, bilo je lahko spoznati, da ume in čuti, kar bere in opravlja. (*Prestavlj.*)

Kanonične obhode je opravljal do zadnjega leta, do zadnje jeseni pred smrtjo. Telesno je bil skoz in skoz čvrst; še le nekaj tednov pred smrtjo se je moral tudi njegov krepki, po nobeni boleznii oslavljeni život podvreči naturnim postavam.

V soboto — tisti dan pred oljčno nedeljo — 17. marcija 1883. ob pol 5. uri zjutraj je bilo, ko je preblagi nadškof Golmajer izdihnil dušo. — Goriški cerkveni list „L' Eco del Litorale“ od 18. marcija 1883. naznanja nadškofovo smrt tako-le:

„Žalostno zvonjenje po vsem mestu v soboto zjutraj je naznanjalo, da se je naš oče in pastir od svojih otrok ločil, ker ga je Bog poklical k večnemu počitku. To nesrečno naznanilo ni bilo po vsem nepričakovano, vendar pa nismo mislili, da ga izgubimo tako precej. Pretekli teden se je čutil prevzvišeni nadškof slabejega in je ostal nekaj dni v postelji; pa brž potem je spet živel in opravljal vse, kakor prej. Še v četrtek je podpisaval akte. V petek ni vstal, užival pa še precej hrane. Popoludne pa ni več govoril, pač pa se še zavedal. Spovednik mu je podelil sveto odvezo, obhajati pa ga niso mogli; ponoči je prejel še zakrament sv. poslednjega olja in ob 1/2 4. ure zjutraj, potem ko je bil domači kaplan njegovo dušo Bogu priporočil, zaspal je mirno v Gospodu.“

„Tako je pobožni in spoštovani naš pastir sklenil svoje 85 let dolgo in delavno življenje, od katerega je celih 28 let žrtvoval naši nadškofiji.“

Po tem takem — mi je li treba praviti, da je bil pogreb tako delavnega in mnogozaslužnega prelata veličasten? Vsa škofija se ga je udeležila; od vseh strani so prihiteli duhovniki v kljub slabemu vremenu; vse mesto in ogromna množica ljudi ne le iz bližnje okolice, temveč tudi iz bolj oddaljenih krajev se je na sv. Jožefa in drugi dan gnjetla v škofijo, kropit svojega Očeta in je vsaj od strani milo gledaje v zadnje počastila ga pri pogrebu (20. marcija). Tako so vsi še enkrat priznali in potrdili odlične zasluge rajncega nadškofa, ki je bil z modro pa tiho delavnostjo dobro vredil svojo škofijo, kakor dober gospodar svojo hišo. V tolažbo prijatlom naj podam tu poročilo uže omenjenega lista „L' Eco del Litorale“, ki je gotovo natančno:

„V nedeljo popoludne so truplo rajncega knezo-nadškofa balzamil in potem izpostavili v škofijski dvorani primerno napravljene. Oblečen je bil kakor pri maši držeč v roki pastirsko palico in z mitro na glavi. Okoli odra je gorelo veliko sveč; za njim je bil altar, pred katerim so mašniki v ponedeljek in torek pred pogrebom vsake pol ure maševali. V bližnji sobi so svetni ali redovni duhovniki oba dni mrtvaške jutranjice oziroma večernice molili; prvostolni kapitelj je prišel v ponedeljek ob 5. uri popoludne iz velike cerkve v procesiji v škofijo opraviti svojo dolžnost. — V ponedeljek zvečer je prišel iz Trsta škof mons. Glavina, ki je bil prevzel žalostno opravilo, spremiti do groba rajncega truplo; z njim so prišli tudi preč. gg. kanoniki tržaški dr. Šust, Švab in Staudacher. — Ljubljanski knezoškof je bil naznanil, da pošlje dva svoja kanonika, ki ga bosta namestovala pri pogrebu. Prišla sta preč. gg. dr. Pauker Glanfeldski in Urbas. Iz Ljubljane je došel tudi deželni predsednik krajnski gosp. baron Winkler. — Prečastiti škof poreški, mons. Zorn, je pisal, da mu je prav žal, da ne more priti zaradi cerkvenih opravil velicega tedna. — Od odličnih gospodov so došli preč. kapiteljnu žalotelegami. Iz Trsta se je pripeljal k pogrebu gosp. ces. namestnik baron de Pretis; prišli so še drugi tržaški gospodje, baron Scrinzi in vit. Reinelt, tovariša rajncemu nadškofu v gosposki zbornici, in pa tržaškega namestništva svetovalec vit. Schemerl.“

„V torek zjutraj ob 9. uri med zvonjenjem vseh zvonov po vsem mestu je prišel pontifikant preč. mons. Glavina, katerega je spremljal domači kapitelj, z vnanjimi kanoniki in mnogimi mašniki, iz semeniščne kapele truplo pokropit. (Zarad dežja se ni bila zbrala duhovščina v prvostolni, ampak v bližnji semeniščni cerkvi.) Zdajci se vzdigne spreved. Osem mašnikov je neslo preč. rajncega od škofije do velike cerkve, iz cerkve pa — po maši — so ga peljali s 4 vranci. Iz rakve so viseli krasni venci; enega je bil poklonil deželni odbor; napis na trakovih je italijanski in slovenski; družega z latinskim napisom je bilo poslalo Andrejišče. Deželnega odbora venec je bil pripeljal glavar g. vit. dr. Pajer in so ga spremljali njegovi uradniki.“

„Gospod župan je ponudil cerkveni gosposki nekaj magistratnih uradnikov, mestnih in požarnih stražnikov, da so vzdrževali red v škofiji o sprevedu in v cerkvi; poslal je tudi mestno godbo. — Vsled sklepa mestnega starešinstva so gorele mestne svetilnice, s katerih so viseli črno-beli trakovi iz tančice. Črnina je visela tudi z oken skoraj vseh hiš po tistih ulicah, koder se je razvijal spreved. Z deželne hiše in z mostovža magistratnega poslopja ste vihrali s črnino ogrneni zastavi deželna in mestna. Vse civilne in vojaške gosposke so se pogreba udeležile. Škoda, da ga je dež kazil.“

„Véliká cerkev je bila dostojno črno-belo opravljená. Ko je bila krasna metalna rakev s preč. truplom položena na visoki oder in so bili odličniki zavzeli svoja mesta, začela se je mrtvaška pontifikalna maša; pel jo je mons. Glavina. Po maši je bral velečastiti g. profesor Dom. Alpi pogrebni govor.“

„Nj. kraljeva visokost grof Chambord je bil z markizom De Foresta-o v svojem oratoriji (nad presbiterijem) pri celem mrtvaškem opravilu. Za rakvo sta bila njegova dvornika pl. gg. du Bourg in grof (vicomte) de la Bouillerie.“

„O tej priložnosti so prvostolnični pevci in godci pod vodstvom kapelnika g. Cartoccija prav dobro izvrševali mrtvaško mašo Ivan Wittassekovo.“

(Dalje prihodnjič.)

Naši dopisi.

Z Dunaja 11. marca. (Državni zbor.) Obravnava o proračunu za leto 1884. kaže se letos zopet bolj mlačna in suhoparna, kakor je bila minula leta. Pričela se je dne 8. t. m. preteklo soboto in govorili so izmed levičarji prvi Carneri, ki je sedanji vladi in večini državnega zbora očital posebno tri naglavne grehe, katerih se pa deloma še potrudil ni tudi le v malem dokazati. On, ki je pretekla leta mlatil frazo „armes Oesterreich“ (uboga Avstrija) obračal je letos frazo: „prihodnjost je naša“.

Za njim oglasil se je česki poslanec Adamek, ki je obširno in temeljito odgovarjal Carneriju. Potem oglasil se je k besedi gornjeavstrijski bogatin in pivarnar Schaup, ki je v resnici dobro voljo kazal, prepričati zbornico, kolika je nesreča za državo, da ni več njegovih pristašev na ministerskih sedežih. Njemu odgovarjal je od desnice zopet česki poslanec Hevera. Po njegovem govoru bila je sklenjena seja, in tako je prešlo jutro in večer prvega dneva budgetne bitke, ne da bi bilo ostalo kaj mrtvih na bojišči.

Drugi dan razprave o proračunu pretekli ponedeljek bil je deloma nekoliko gorkeji, ker govoril je pred vsemi minister Pražak, nadalje „rojen minister“ Plener, za njim poljski grof Dzieduczycycki in neizogibljiv vsevedež Menger.

Minister Pražak obrnil se je posebno zoper tolmačenje njegovih besedi pri razpravi o nemščini kot državnem jeziku, namreč besedi: „Pa ne zahtevajte nič nemogočega. Ne zahtevajte nič, kar bi bilo v nasprotju z državnim pravom in tisučletno zgodovino Česke!“ To je govoril minister nasprotujoč levičarskim zahtevam, da naj bi se Česka razdelila po narodnostih. Levičarji pa so mu očitali, da je s tem nasprotoval državnim zakonom naglasujoč česko državno pravo, in so zaradi onih besedi celó vložili dve interpelaciji do vsega ministerstva. — Minister Pražak je tedaj nadrobno pojasnil pomen in namen svojih besedi, odbijajoč podtikanje levičarjev pa tudi naglasujoč, da in zakaj vse ministerstvo ne bode in ne more odgovoriti na take interpelacije, ki zadevajo posameznega ministra izrečene besede.

Za Pražakom je govoril „žveplo in smolo“, kakor zmiraj, pl. Plener. — Za njim pa obsojeval je Dzieduczycycki „državno stranko“ levičarjev, katera za redne državne potrebščine noče privoliti ničesar. — Konečno dolgočasil je tudi še Menger skoraj prazno zbornico in potem se je po predlogu Sturma sklenila seja, in minul je tudi drugi dan bitke brez „mrtvih“.

Včeraj, tretji dan obravnave, pričelo se je zborovanje z dolgim temeljitim in deloma tudi ojstrim govorom denarnega ministra Dunajevskega, kateri je

odgovarjal dosedanjim ugovornikom v imenu vse vlade. Sklenil je minister Dunajevski pobijaje besede Carnerieve: „prihodnjost je naša“ z odgovorom: prihodnjost je onih narodov, kateri bodo za državne potrebe skrbeli in ne za stranko, zato pa tudi prosim, sprejmite vsi, vsa zbornica budget za državo in ne za sedajočo vlado. Govoril je minister nad 1¼ ure.

Za izvrstnim govorom Dunajevskemu govoril je še Tonner, dalje Russ in Gregr.

Med resolucijami, katere predlaga budgetni odsek, nahaja se tudi sledeča, ki zadeva slovenščino v srednjih šolah; glasi se tako-le:

„C. k. vlada se pozivlja, realnim gimnazijam v Gorici, v Paznu, v Mariboru in Celji vpeljati tako vredbo, da se bodo one zavode obiskujoči laški in slovenski, oziroma hrvatski učenci pri primernem gojenju nemščine v nižjih razredih podučevali v svojem maternem jeziku.“

To resolucijo sprejel bo brez dvoma državni zbor, gotovo je pa tudi, da se bo sedanji naučni minister tudi za ta sklep državnega zbora tako malo zmenil, kakor za temu podoben sklep lanskega leta.

Iz Kremza ob Donavi 8. febr. — Imeli smo dosedaj precej ugodno zimo, skoraj brez snega. Slišalo se je uže godrnjanje med tukajšnjimi vincarji, ker zemlja potrebuje mokrote. Ta mesec pa pobelil je sneg krasne vrhovce ob modri Donavi, kar prineslo bode dovelj mokrote zemlji; bati se je tudi, če se sneg naglo stopi navadne vsakoletne povodnji.

Vincarji so uže pretečeni mesec pričeli prvo delo po vinogradih, namreč s presajenjem starih trt. Trte, katere so uže v predebelem stebru, nehajo roditi, morajo se toraj globokeje presaditi. K temu se izkoplje na prostoru, obsegajočem 6 do 8 trt, jama, in sicer 2 metra globoka, 2 metra dolga in 1 meter široka, v katero se postavijo izkopane trte in se zagrnejo poprej z gnojem in na to pride prst. Iz jame, katera ni popolnem zasuta, gledajo le rogaši in 3 očesi. Gnoja potrebuje taka jama za presajenje trt polno brento. Take prestavljene trte donašajo še le drugo ali tretje leto svoj sad. Tudi druge nepresajene trte se obrežejo tako kratko. Pustijo jim samo dva nebo tri rogaše, drugi steber je zagreben kakor koruza. Kedar trta mladike požene, je enaka kostanjevem grmiču, in še le sedaj dobi kolec, h kateremu se sleherne mladike privežejo s slamo, katero poprej dva dni namakajo v vodi in potem z nogami steptajo, da postane voljna. Vincar, kateri nima družega dela razun dveh njivic krompirja in zeljša ogrinjati, tiči celo božje leto v vinogradu notri do trgatve. Po trgatvi pobere ostalo listje, kar mu je rija še na trtah pustila in ga posuši za kravico, brez katere ne more vincar obstati. Kravico potrebuje ne zaradi potrebnega mleka samo, ampak izvažá narejen mu gnoj v prilične vinograde, v strm pa morejo njegova pleča trpeti. Trtnih kolcev vincar ne pusti dolgo v zemlji. Kakor hitro je trta brez listja, ne vidiš tudi kolca pri trti, ampak lepo vredeno prislonjene ob podzidje. Po hribih nahajaš kos trtja (¼ Weingarten) vsakih pet korakov pozidano in to zaradi povodenj. Kolci so po 2 metra dolgi in iz borovega debla izkoljeni in stane stotina 15 gold. Nove kolce vincar s katranom namaže toliko, kar ima v zemljo priti, da dalje trpijo. Noben vincar ne pozabi novih kolov s svojim imenom, in sicer s začetnimi črkami zaznamovati, to baje zato, da se ukradeno blago lažje pozna v tujem vinogradu. Tu se mi povse drugače delo zdi z vinogradi, kakor pri nas, zlasti na Belokranjskem. Kajti tu imaš drugi kraj, drugo zemljo, rahlejo prst nego naša bleskeča ilovka. Pri prevračanju (kopanju) se tukaj toliko ne trpi, ampak prst

§. 5. Deželno postavodajstvo določuje, ali naj bodo samo nasledniki (otroci) ali tudi drugi sorodniki ali preživeč zakonsk družo poklican za prejemnika. Pri določevanju prejemnika je deželno postavodajstvo vezano na postavno dedinsko nasledstvo. Vendar pa sme deželno postavodajstvo ukreniti naredbo, da se preživeči zakonski družo tikoma za nasledniki zapustnikovimi in pred drugimi sorodniki njegovimi pokliče za prejemnika.

V teh mejah deželno postavodajstvo določuje vrsto, po kateri je pri več po postavnem dedinskem nasledstvu ob enem vstopajočih dedičih prejemnik domačije poklican. Vendar pa imajo zmiraj lastni otroci prednost pred posinovljenci, zakonski pred nezakonskimi. Postavno pozakonjeni otroci so enakovrstni z zakonskimi.

Životopisne črtice.

Knez-nadškof goriški

dr. Andrej Golmajer.

(Dalje.)

Po pogrebnem govoru so opravili preč. gg. prošt, trije imenitniši kanoniki in pontifikant pet zapovedanih absolucij pri odru in potem se je vzdignila spet procesija in pomikala se tužno proti staremu pokopališču, kjer so preč. truplo spustili v rako v kapeli (na južni strani). Tam počiva zdaj v družbi 3 svojih prednikov in čaka poslednjega vstajenja. — Vso pot od vélike cerkve do pokopališča se je dež vlival.

H koncu naj podam še nekaj črtic iz privatnega življenja rajncega nadškofa Golmajerja in vmes tudi še marsikaj, kar znači njegovo uradno delovanje. Privatno življenje nadškofovo je bilo prav priprosto. — Bil je visoke, krepke, lepe postave; po pregovoru: „Natura contenta parvo“ — bil je z malim zadovoljen. Na čelu — vselej mirnem in jasnem — sta se mu brala mir in ljubezen; v navadnem pokoji njegovega obličja se je kazalo soglasje dušnih moči in krotko mišljenje. Eno-ličen in stanoviten je bil njegov urnik ali vsakdanji opravljeni red. Vstajal je zgodaj, molil, vsak dan maševal, potem delal in bral do (zmernega) obeda. Popoldne sta se spet branje in molitev vrstila do večernega sprehoda po sprelepem domačem vrtu in griču, nad katerima je imel najslaše veselje. Veselilo ga je tudi vse, kar se je na vrtu in vinogradu pridelalo — zelenina, sadje in okusno vino; s temi domačimi pridelki se je med domačimi in gosti večkrat pri mizi šaljivo ponašal. Vendimo je vsako leto on sam slovesno pričel. Med streljanjem z možnarji podal se je s svojim „falčkom“ pod „latnik“ ali pod „planto“ in začel prvi „trgati“; za njim so trgali gostje: celih 20 let nepozabljivi prijatelj njegov ljubljanski kanonik Iv. K. Novak, nekateri bogoslovski profesorji, pisarnični gospodje, domači tajnik itd. Ko je solnce zahajalo, so v enem ali drugem kiosku vsi skup veselo južinali. Vendima je bila po duhovnih vajah v semenišči in potem, ko je bil vsako leto meseca septembra dokaj duhovnikov posvetil, njegov odpočitek. Dobro je dejalo nazočim, ko so ga videli kakor častitljivega očaka med svojimi otroci in vnuki odpočiti se od resnobnih misel in više-pastirskih skrbí. — Zvečer — se ve da, ker ga je bil sam živi red — je moral še svoje molitve in branje opraviti.

Cerkvena sv. opravila je povelečevala velečastitljiva, impozantna njegova podoba; opravljal jih je mirno, spodobno in dostojno, da malokdo tako, in potrjeval resnico, da altarja najlepši kinč je mašnikova siva glava.

Uljuden z vsemi bil je prisrčen z nemnogimi svojimi prijatelji, katerim je ostal zvest v vseh dobah svojega življenja. Tak je bil na pr. z ljubim kanonikom Novakom, ki je hodil skoz 20 let, kakor sem uže omenil, vsako jesen v Gorico in prinašal novo življenje v tiho škofijo. Zadnji dve leti je bival zarad hude čutnične bolezní več mesecev pri nadškofu in iskal tolažbe in zdravja. Ko se je bil vrnil v Ljubljano, in ga je bil zadel mrtud, šel ga je nadškof obiskat. Bolnik ni mogel govoriti, ali solze, ki so obema v očeh igrale, bile so najljubeznjivši govor.

Ker je bil Golmajer previden, razsoden in prosto-dušen (di larghe vedute), sponeslo se mu je dobro vse, česar se je lotil. Ko je imel komu kako službo podeliti, poiskal si je moža za-njo sposobnega in se oziral, kolikor je bilo mogoče, na dotičnikove osebne razmere. Priporočil ni slišal rad, sosebno ko mu je kdo samo zarad starosti koga priporočal, ker je učeni nadškof dobro poznal duhá tridenskega zbora, ki ne zahteva za imenitniša mesta dolgoletnega prejšnjega službovanja, ampak splošne in posebne sposobnosti. Malo se je zmenil tudi za privatna priporočila mogočnjakov in veljakov, zakaj, kdor si usoja, druge priporočati, kaže s tem, da ima predstojnika za nepravičnega ali kratkornega in za tacega, ki gleda na osebo in ne na sposobnost in zasluge; po drugi strani vzbujá sum, da ima njegov priporočenec malo zaslug in spretnosti ali pa da so njegove zasluge dvomljive. Vsa škofija je priča, da tistega vpliva, ki se mu pravi „protekcija“, ni hotel Golmajer trpeti; protekcija spravi mnogokrat take ljudi na vrh, ki so le veliki ali majhni „srednjaki“. Bog mu je dal dar razumnosti in razsodnosti za podelovanje služeb. To je priznal nekdanji okrožni predstojnik goriški, mons. svetovavec Fr. baron Buffa, rekoč, da mons. Golmajer je prav ustvarjen za to, da zna postaviti pravega moža na pravo mesto in odkazati vsakemu svoj prostor. In baron Buffa je bil izveden v tacih rečéh; beseda njegova je tem veljavniša, čem ojstreja je bila sploh njegova sodba in zmerniša njegova hvala.

Omenil sem uže, da je dijake še kot dvorni svetovalec rad podpiral; tudi bogoslovcem in mladim mašnikom, kedar jih je poslal pastirovat, podaril je blagovoljno kaj knjig. Rad je prejšnjih let hodil poslušat v semenišče predavanje privatnih slovstvenih izdelkov zmožniših svojih gojencev. — Tiste bogoslovce, katerim je na véliki četrtek noge umival, povabil je vsako leto k obedu; bil je tisti dan bolj vesel in je več govoril, ko o drugih prilikah, ter bil z mladino nenavadno ljubeznjiv in zaupen.

Znano je, da je bil nadškof Golmajer resnično omikan in učen in vendar je prav malo govoril; moralo je biti kaj posebnega, da je več govoril, in o taki priliki se je spoznalo bogastvo vsestranskega znanja, ki je tičalo v bistrem njegovem umu, — znanja, ki je bilo sad resnih studij dolgoletnega branja. Časnike je rad čital, pa nikdar ni govoril o politiki — ne javno, ne privatno in zaupljivo. Da je pa politiko razumel, kažejo neka nenavadna njegova prerokovanja; uganil je dogodke, ki bi jih ne bil vsakdo naprej slutil in znal napovedati. Sploh je bil vsak pogovor ž njim jako mikaven in podučen, če se je kaj pošalil, kak bistroumen dovtip sprožil, kako anekdoto povedal, bilo je vse primerno in jo je vsakrat dobro zadel. Sicer je bilo, kakor njegovo življenje, tako tudi govorjenje priprosto.

(Konec prihodnjič.)

Životopisne črtice.

Knez-nadžkof goriški
dr. Andrej Golmajer.

(Konec.)

Ako so okolnosti zahtevale, znal je biti sijajno radodaren, sicer pa je bil varčen, sosebno gledé na samega sebe. Skop je bil zlasti zadnja leta — znabiti zato, da bi več prihranil za svoje Andrejišče; in ker ni hotel kratiti dobrotnim zavodom letne podpore, opustil je vsak strošek, ki ni bil prav potreben; celó bukev ni več kupaval, dasi so bile glavno njegovo veselje. Knjige velike biblioteke je vse prebral. Tu mi prihaja na misel, kar mi je enkrat nek učen Nemec rekel o slavnem kardinalu Rauscherji, nadškofu dunajskem. Govorila sva, da ima Rauscher bogato knjižnico in omenjeni gospod mi je odgovoril: „Da, mnogo in lepih bukev ima, ali še več vredno je to, da je vse bral.“ Te besede naj se obrnejo na nadškofa Golmajerja. — Oskromen je bil tako, da ni v pogovore nikdar vtikal samega sebe ali svojih dejanj; nikdar ni omenjal raznih dob sijajnega svojega poviševanja (karriere), samo med intimniki ga je večkrat veselilo pripovedovati o tistih časih, ko je v Ljubljani in na Dunaji študiral in kako je preskušnje opravljal; govoril je rad o izpraševalcih in doktorskih rigoroznih preskušnjah itd. Vajenemu resnih in tehtnih studij bilo je dolgočasno prazno besedovanje nekih pisateljev in pridigarjev; neslana mu je bila celó konverzacija tistih takih, ki veliko govore, pa malo povedó. Dvoje reči je cenil in močno hvalil: nemško znanstvo in cerkveno zgovornost francosko, ter želel preuravnave bogoslovskih študij v Italiji. Če prav je bila znanstvena njegova omika nemška, znal je in ljubil in pisal pravilno svoj materni jezik slovenski; veselilo ga je zasledovati njega razvoj in napredek. Prevedel je bil v mlajših letih v slovenski jezik tudi neke oddelke sv. pisma in bral do smrti knjige in časnike slovenske. (Naročnik „Novic“ je bil od njihovega začetka do svoje smrti. Ta list mu je bil ljub tudi zato, ker je bil dr. J. Bleiweisu v dijaških letih inštruktor. *Prestavlja.*) O kanoničnih obhodih je katekizoval in govoril slovenski in z marsikatero „gorenjsko“ razveselil pri obedih duhovnike, s katerimi se je vedel ljubeznjivo, kakor oče z otroci. Kot metropolit ni nikdar nasvetoval koga za škofa, če ni znal jezika svojih prihodnjih ovčic. Rekel je, da on ne more umeti, kako more škof biti med ljudmi, katerih jezika ne zna.

Spoštovale, včasih občudovale in hvalile so ga svetne gosposke — cesarske in mestne, pa ne, da bi si bil to spoštovanje ali hvalo naklonil na škodo svoji dostojnosti in škofovski dolžnosti. Resnično rado ga je imelo tudi goriško plemstvo, ki šteje dokaj imenitnih rodovin, vendar pa ni preziral viši pastir ali zamolčal napak, ki so plemenitaše včasih temnile. Povdarjal je sosebno dvoje, kar je prava nesreča za neke patricije, namreč lenobo in življenje brez namena.

Cesarski rodovini Habsburški je bil z otroško ljubeznijo vdan; zlasti pa je srčno ljubil cesarja, za katerega je vselej molil in večkrat maševal. Kedarkoli je izgovoril — privatno ali v molitvi — imé „cesar“ bil je ves ginen; videlo se mu je, kako ljubi vladarja — dobrotnika, ki mu je toliko časti in naslovov podelil.

Tak je bil preblagi nadškof Andrej Golmajer, ki ga je bila sama previdnost božja v goriško škofijo poslala ravnat duhovne njene zadeve. Vodil je škofijo s pohlevno razumnostjo, delavnostjo in odlično ljubeznijo; popravil in napravil mnogo, mnogo. In, kar se je o ljubljanskem

knezoškofu Antonu Alojziju Wolfu reklo, da je uredil škofijo, kakor uro, veljá tudi o slavnem prvostolniku in priljubljenem očetu dr. Andreji Golmajerju gledé nadškofije goriške, ki se ga bode vsikdar živo spominjala in ga milo blagoslavljala.

Slovenska Matica.

Poziv slovenskim pisateljem.

Odbor „Maticе Slovenske“ se do vseh rodoljubnih pisateljev slovenskih obrača z iskreno prošnjo, da bi čim prej, tem bolje tudi letos poslali primernih doneskov za letošnji „Letopis“.

Kakor lani, vzprejemali se bodo letos v „Letopis“ samo izvorni znanstveni in znanstveno-poučni spisi iz raznovrstnih strok človeškega znanja; vendar je želeti, da bi čestiti gospodje pisatelji svojim razpravam izbrali take predmete, ki ugajajo obče znanim književnim potrebam naroda slovenskega, ter zaradi svoje splošne zanimivosti prijajo večini Maticinih družabnikov.

Rokopisi naj se pošiljajo do konca junija t. l. ali naravnost uredniku g. prof. Fr. Levcu ali pa prvosedstvu „Maticе Slovenske“ v Ljubljani.

Po pravilih določena nagrada v „Letopis“ vzprejetim spisom se bode izplačala, kedar bode knjiga dotiskana.

V Ljubljani 19. marcija 1884.

Za odbor „Maticе Slovenske“:

Grasselli,
prvosednik.

Prof. Senekovič,
odbornik.

P. n. gg. društvenikom in poverjenikom „Maticе Slovenske“.

Knjige za leti 1882. in 1883. so bile meseca decembra l. l. razposlane; odbor pa je vse potrebno ukrenil, da dobé p. n. gg. maticarji letos svoje knjige še proti koncu tekočega leta.

Pri tej priložnosti izreka odbor svojo iskreno zahvalo vsem dosedanjim Maticnim podpornikom, posebno prijetna dolžnost mu je, zahvaljevati se p. n. gg. poverjenikom za njihov požrtvovalni trud, katerega so imeli pri pobiranju doneskov in pri razpošiljanju društvenih knjig.

Odbor sam skrbi z vso resnobo in marljivostjo za napredek „Maticе Slovenske“, njegovo delovanje more vendar le tedaj roditi dober sad, ako nahaja povsod krepke podpore, ako „Matici Slovenski“ ostanejo zvesti podporniki vsi dosedanji društveniki in ako se število Maticarjev po vseh krajih naše slovenske zemlje od leta do leta pomnožuje.

Zaradi tega stopa odbor „Maticе Slovenske“ s tem pozivom pred slovensko občinstvo, uljudno vabeč je k pristopu „Matici Slovenski“ in do p. n. gg. poverjenikov s prošnjo, da prevzamejo tudi nadalje ta rodoljubni posel, ter da vabijo v svojih krajih novih društvenikov in da pobirajo njih letne doneske.

Da more odbor društvene knjige izdati ob določenem času, kaže se neobhodna potreba, da društveniki svoje doneske plačajo ob pravem času. V smislu §. 3. društvenih pravil ukrenil je odbor, da je letnino za leto 1884. vplačati vsaj do 1. junija t. l. Na podlagi natančnega števila društvenikov mora še le odbor določiti, v koliko iztisih je treba tiskati društvene knjige,